DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR

SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖK ÚR

KONFERENCIA-BESZÉDEI,

melyeket Aradon a Kulturpalota disztermében április hó 12—14. napjain az intelligens hölgyközönségnek tartott.

Kézirat gyanánt.

ÁRA 1 KORONA.

A füzet árából befolyó tiszta jövedelem jótékony célra fordittatik.

ZILINSZKY ISTVÁN ÉS TÁRSA, ARAD. 64.

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR

SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖK ÚR

KONFERENCIA-BESZÉDEI,

melyeket Aradon a Kulturpalota disztermében április hó 12—14. napjain az intelligens hölgyközönségnek tartott.

Kézirat gyanánt.

ÁRA 1 KORONA.

A füzet árából befolyó tiszta jövedelem jótékony célra fordittatik.

ZLINSZKY ISTVÁN ÉS TÁRSA, ARAD. 64.

ELŐSZÓ.

Több oldalról jövő óhajtásnak engedünk, mikor Székesfehérvár tudós püspökének, katholikus intelligenciánk ihletettlelkü apostolának, dr. Prohászka Ottokárnak Aradon, a f. évi április hó 12—14. napjain a hölgyekhez intézett konferencia-beszédeit, kézirat gyanánt e füzetben közreadjuk.

A beszédek kezdetben magánhasználatra szánt gyorsirói feljegyzések alapján állittattak össze s bár az elhangzott mélységes gondolatokat igyekeznek a lehetőség szerint hiven követni, de természetesen az eredetieknek művészi tökéletességét utól nem érhetik.

És ha ennek dacára közrebocsátjuk e beszédeket, erre bennünket két igen fontos ok indit. Az egyik az, hogy szeretnők azt a mélységes hatást, melyet e beszédek annak idején a lelkekre gyakoroltak s vele együtt a szebb, nemesebb, krisztusibb élet felé való vágyakozást a nyomtatott betük segitségével maradandóvá tenni. A másik pedig, mert azt akarjuk, hogy e füzetke, még ebben a fogyatékos összeállitásában is, a maga rendkivüli becses tartalmánál fogva kedves emléke legyen azoknak a felejt-

hetetlen szép napoknak, amelyek annyi csüggedt, az élet nehéz harcaiban kifáradt s a mai fekete idők csapásai alatt megroskadt léleknek hozták meg a megerősödésnek, a megvigasztalódásnak s az ujjászületésnek a kegyelmét.

Adja Isten, hogy szerény vállalkozásunk mind a két célt tökéletesebben elérje!

Arad, 1915. szeptember hó.

AZ OLTÁREGYESÜLET
ELNÖKSÉGE.

Első beszéd.

„Jöjjetek hozzám . . .“

Mélyen tisztelt Hölgyeim!

Az ilyen nehéz időkben nekem szimbólikus már ez a mi gyülekezési helyünk is, t. i. a kulturpalota. Mert nemcsak a föld reng, hanem rengenek a lelkek, rendülnek a szivek, elhomályosulnak az eszmények és az a fényes, sokat igérő kultura, mint hogyha képtelen volna beváltani szavát és teljesiteni azokat a hozzáfüzött, fölséges reményeket.

Valóban, ha ugy végignézünk a nagy világtörténelmen és látjuk, hogy az nemcsak áprilisi időjárás, hanem förgeteges orkánok napsugaras édes májusokkal váltakoznak benne, ha ugy a lelkünk valamiképen saját magának világosabb meglátási pillanatában megijedt azoktól a nagy föladatoktól, melyet maga elé tüzött: kezdi várni magán *kivül* a segélyt, kezd feszülni, erők után, amelyek nem benne fakadnak, kezd egy metafizikai álomlátó, szomnambula lenni és *tapogatózik,* modjuk egy napsugaras, egy technikailag fönséges, fölényes világban, mélységesebb, igazabb értékek után.

Azért kedves mélyen tisztelt Hölgyeim, én ugy érzem magamat ebben a kulturpalotában, mint egy modern

ember, aki a nagy kultur-problémát igazán problémának látja. „Was ist eine Problém?“ „Ein Problem ist ein quälender Gedanke“ . . . Akinek az egész világ egy nagy kin, akinek az egész világ egy nagy kérdőjel, kinek lábai alatt kozmikus mélységek, nem pedig hazai földek vandek vannak, akinek feje fölött érthetetlen magasságok, ismeretlen szférák nyilnak. És azért azután érzem, hogy abban a kulturában, abban a mosolygó, abban az acéltengelyes, abban a repülni akaró s mégis folyton a földhöz tapadó, sarat vájó, földet túró, igát vonó kulturában fölségesebb, mondjuk nemesebb, isteni értéket *nem találok.*

Engem a szinpad, a tánc nem feszélyez. Minden vigságnak, minden virágnak örülök, minden örömet tisztelek, de én mélyebben, teljesebben, gazdagabban akarok élni. Lelkeket, embereket akarok segiteni. Acélosakká, csengőkké, lendületes, repülő, szárnyaló lelkekké akarom tenni az embereket. És ezt csak ugy, ismétlem, csak ugy tehetem, ha magamba, egész magamba, mélyebb, igazabb, aranyértékes tartalmat tudok belevinni. Hát ezt én beleviszem, hogy lelkem ráakadhasson az Istenhez kötő kapocsra. Ezt pedig akkor tehetem, ha a fölséges Istenembernek, az Ur Jézusnak nyomaihoz illeszkedem, ha életének csodálatos szimmetriáját magamban egy boldogitó harmóniává változtatom, ha ujjászületni és megreformálódni tudok.

Ez a legmagasabb programm. Ez egy fölséges, ez a legmagasabb kultura. Győzelmes, erős, ruganyos lelkület! Én azért igy kérem a Szentlelket, azt a jó lelket, azt az erős lelket, a szeretet lelkét, az életnek lelkét: jöjjön hozzánk, közeledjék felénk és segitsen minket, hogy mi is megközelitsük őt és hogy ne kritizáljuk, hanem megközelitsük magunkat, a jobbik magunkat. A *mély* magun-

kat, amelynek mélységében a harag, gyülölség alig érvényesül, ellenkezőleg, amely érvényre juttatja bennünk a mélyebb, tisztább érzéseket és segit, támogat, hogy igazán jobb, nemesebb és krisztusibb emberekké legyünk.

Már most azt mondja az isteni Megváltó: *„Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik fáradtak és terhelve vagytok és én megenyhitlek benneteket."* Képzeljenek el valakit, aki ezt mondhatja. Milyen merész ember az! Aki ezt mondhatja *száz* embernek,... egy *világnak*... Világ... világ.., nemde ez csak egy *szó,* voltaképen csak egy szó. De mi föl sem tudjuk azt érteni, hogy mit jelent ez az egy szó: *világ!* A világ keserve! A mi szivünk a *saját* keservével is megtelik, hogy érthetné meg tehát egy világ keservét? Képzeljenek most már maguknak egy fölséges misszionáriust, egy valakit, aki érzi, hogy vállán egy görnyedő világ van megtámasztva. Képzeljenek egy lelket, amely izmainak, szárnyainak oly acélosságát érzi, hogy ennek a sülyedő világnak alá teszi és meri azt mondani, hogy: „Jöjjetek hozzám *mindnyájan,* kik fáradtak vagytok és én megenyhitlek benneteket." . . .

Istenem! én örülök, ha van egy Arany János, egy Petőfi, aki nekem dalt énekel a lelkéből. Én örülök valakin, akinek szeme van és meglát valami ujat, amit más még nem látott. De ha jön felém egy lélek, aki azt mondja, hogy: „Jöjjetek hozzám *mindnyájan,* akik fáradoztok és terhelve vagytok és én megenyhitlek benneteket," . . . jaj Uram! ez egy csoda, ez egy napsugár! . . . Jaj Uram! hogyha ez nem egy fanatikus, akkor ez igazán *Isten küldötte:* ennek igazán virágokat szórok, nem . . . nem . . . ez csak üres tüntetés volna . . . hanem szivet nyitok! Ez nem tüntetés, ez a kegyeletünknek, szeretetünknek a koszoruja . . . Uram Jézus, üdvözlégy! én . . . én *fáradt* em-

ber vagyok, nekem nagy terheim vannak, — én megyek Hozzád!

Mélyen tisztelt Hölgyeim! már most én három kérdést akarok fölvetni és arra felelni, hogy: miben vagyunk mi fáradtak és mik a mi nagy dilemáink? következőleg mily fáradalmaktól ment meg, szabadit meg minket az isteni Megváltó és milyen lelkiüdeséggel akar hatni ránk?

— — — — — — — — — — — — —

Az első, mélyen tisztelt Hölgyeim, ez: *„Mi által lett Krisztus a fáradt lelkeknek üdesége és a megterheltteknek megkönnyebbülése?* Mi által? Zene által? Nem. Festészet által? Nem. Tudomány által? Nem. Technika által? Nem. Politika által? Legkevésbbé. Közgazdaság által? Nem. Hát mi által? Hát *az által,* hogy a lelket megérintette és pedig ugy, hogy azt mondotta: beléd nemcsak kétszerkettő négy kell, beléd nemcsak szinlátás én szimmetrikus érzés kell, beléd nemcsak müvészi és nemcsak — mondjuk ugy — polgáriasodás iránti érzék kell, beléd először és mindenek fölött egy *nagy hit* kell.

Miért kell belém egy nagy hit? Belém azért kell hit, mert nem elegendők azok a fogalmak, nem elegendők azok a kis mértékek, melyek körülvesznek s melyekkel a magam apró ügyeit mérhetem. Belém kell egy nagyobb stil, mert az én vityilóm, sátorfám az én sajátos, titokzatos, előkelő idegenségemnek nem előkelő jele. Nekem kell *valami, a*mi az én nagy igényeimnek, az én érthetetlen, de tényleges, az én leküzdhetetlen sejtelmemnek a kelégitésére szolgál . . . S én ezt meg nem kapom máskép, csak az által, hogyha egy nagy, fölséges hitben élek — *Őbenne.*

Az én hitem, ez az én nagy tényem, ez az én lényem, ez az én odaadó lelkem. Az én hitem az én továbbfejlődésre való behelyezkedésem. Az én hitem annyit jelent, hogy az én lelkem nem *egész*, annak folytatása van, hogy az nem *minden*, annak fejlődése van, hogy az én lelkem gyökér a földben, az én lelkem tojás a fészekben és az én hitem áprilisi rügy.

Az én hitem az, hogy a most földbe vetett mag nem minden, hogy annak serkedése van. Az én hitem az, hogy az a rücskös, kemény kéreg nem minden, hogy annak fejlődése van. És az én organikus feszülésem az, hogy a többe, a szebbe, a mélységesebbe, a teljesebbe gravitáljak bele. Ami össze van zsugorodva, ki akarom fejteni, ami bennem csiraképen van, annak alakot akarok adni. Ami bennem szintelen, szinessé akarom tenni, ami bennem kellemetlen, izetlen, azt illatossá, kedvessé akarom változtatni. A mélységes, a bensőséges életnek ez az organikus sejtelme, vágya: hitem nagy igénye. A föld nekem nem elég, mert csak annyira érek bele, mintha egy szunyog megcsip s belém nyujtja szivóját. Fölfelé eljutok néhány kilométerig, ameddig levegő van, de a naprendszer száznegyven millió kilométeres sugarával nekem nem elég . . . Én olyan vagyok, mint egy összeszoritott áprilisi rügy, a melynek ki kell pattannia; olyan vagyok, mint egy áprilisi életnedvtől duzzadó gyökér, melynek nem elég nyirkos a föld. Olyan vagyok, mint az élet melegétől átitatott tojás: nem akarok csak ebben az anorganikus életben megmaradni . . . A lélek az többet akar, a lélek az belekapcsolódik az életbe, beleékelődik, belenő, szétpattan, a lélek elömlik, nyilik, emelkedik, szárnyal mindig fölfelé, mindig magasabbra . . .

Ha ezt a fakadást lenyesem magamból, akkor egy

magamat nem értő szkeptikus, vagy racionalista ember vagyok. Fölséges matematikus lehetek, de rossz pszichológus vagyok. Jó technikus, de aszimmetrikus, rossz ember vagyok. Kitünő gazda lehetek, de benső gazdasági hivatás nélkül. Nekem meg kell azt tennem, hogy én azt mondom: Uram! Uram!... Természetes, a rügyet nem szokás cérnával körülkötözni, hogy azt mondják, ez *minden.* Nem. És a tojást nem szokás burokkal körülvenni és azt mondani, hogy ez *minden.* A gyökeret nem fogjuk malomkövekkel, vasbetonnal lenyomtatni minden oldalról, akkor biztos, hogy meghal. Nézd kedves testvérem! értsd meg magad, akkor soh'se leszel szkeptikus, soh'se leszel racionalista. Értsd meg magad! Igazán, pszichologok lettek igy könnyenhivő emberekké. Nevelhetjük magunkat . . . Ha az igazságban hisztek, akkor az *egész* igazságban higyjetek. Ha az életet sziporkázni, foszforeszkálni látjátok, higyjetek az *örök* életben és higyjetek *igazán* . . .

Ezt a kipattanó, ezt a rügyes, ezt a gyökerező lelket dolgozom ki most magamban. A tojás burka szoritja öszsze a később organikus, élő, dolgozó, szárnyra kelő madarat . . . Én is ilyen vagyok . . . Édes Uram, Jézusom, én vagyok az életnek rügye, én vagyok az életnek Kolumbus-tojása, én vagyok egy jövendő fejlődésnek, egy meg nem álló fejlődésnek a kikezdése. Ülj rám a lelkeddel és ezt a kaotikus lelket *alakitsd ki bennem.* Ezt az iszapos kaoszt bird fölséges mozgásra, inditsd meg benne az igazibb, erőteljesebb életet, mely mélységekbe és magasságokba is képes behatolni . . . Nézd, kedves testvérem, ez a: *psziché.*

Azt mondhatná valaki: „Hogy lehet ezt bizonyitani?" Sehogy!... Hogy kell a rügyet, a gyökeret, a tojást bizo-

nyitani? Sehogy. A rügyet bizonyitja a levél, a gyökeret bizonyitja a virág, a tojást bizonyitja a madárszárny és a madárláb. A hitet bizonyitja a lélek ereje, a lélek teljessége, a nagy harmónia, az örök tavaszi szellő, a vértanu áldozata, bizonyitja a világlegyőző hatalom. Azt mondja Krisztus: „Bizzatok bennem, én *legyőztem a világot.*" Én az ő ajkairól veszem az ő tanitását. Én a keresztény egyháznak és tradicionak, a szent tradicióknak vezetékéről veszem az én régi, fölséges, krisztusi gondolataimat. Én kapcsolódom Vele és nem kritizálok sokat, hanem sokat *élek.* Én nem alkuszom sokat, hanem örvendezek. Én nem kételkedem és nem ülök le, nem várok a kapu előtt, hanem bemegyek, beszaladok a *templomba* . . .

Bettina, Goethének jó barátnője ugyanis azt mondta: „A szkeptikusok olyanok, hogy a templom ajtaja előtt ülnek és disputálnak és . . . és . . . sajnos, lelkileg koldusokká válnak s mint ilyenek ott maradnak a templom küszöbe előtt . . . és kéregetnek. Mások pedig nem okoskodnak, nem alkusznak, nem disputálnak, hanem mint egy angyallelkü gyerek, beszaladnak a templomba az Isten oltára elé és azt mondják: „Itt vagyok Uram! itt vagyok!"

Tudom, mélyen tisztelt Hölgyeim! és azt sokszor kell emlegetni, hogy vannak mindenféle áramlatok ebben a csodálatos *kultur*világban. Ma főleg nyugatról, Franciaországból gyakran kapunk hideg, mély, racionalista-feketeségü hullámokat. Ezek sokat elsöpörnek, ami rügy, tavasz, virág, fészek, tojás volt, sőt ami most már csicsergő madár és szárnyaló lélek . . . sokat . . . sokat . . . sokat . . . de azután — tetszik tudni — a legnagyobb géniuszok is feketék lehetnek . . . Vannak sötét géniuszok. Vannak géniuszok, akiknek az útja a Lipótmezőre vezet és nem

a mennyországba . . . Vannak hatalmas emberek, akik *mindent* össze tudnak *törni,* de *egy* lelket sem tudnak *boldogitani.*

És azért ugy örülök neki és oly fölségesen hangzik nekem mindezek dacára: „Jöjjetek hozzám. kik fáradtak és terhelve vagytok és én megenyhitlek benneteket." Mintha csak hallanám: élvezzetek és ne kritizáljatok. Ugyan melyik gyermeknek jutna eszébe, hogy az édes anyja emlője meg van mérgezve?! Borzasztó, rettenetes gyerek volna! Ez egy racionalista, egy szkeptikus gyerek volna! Egy érettségében is éretlen gyerek volna!... *„Ad ubera mea porto vos."* . . . *Én vagyok az édes anyád* . . . . *ne kételkedjél!* . . . Igy kellene minden modern embernek — pardon — a fejéhez vágni folyton, hogy a fölségesben nem kételkedni kell, hanem meg kell azt tapasztalni. Itt nem a dialektikus furókkal kell dolgozni, hanem énekelni kell. Mi itt az ének? Itt az ének — kedves testvéreim — a szép élet. Az élet harmóniája az ének. Itt énekelni mindig, az erény hurjain: bravur.

Ha valakiben ez nincs meg, olvasson jó könyveket. Ha egy francia regényt olvasok, érzem, hogy rosszabb vagyok, mint mikor itt Önökhöz beszélek . . . Az ember pszichikusan, ösztönszerüleg érezze meg a hideg és meleg vizet, a tisztátalan és a kristályos vizet. Undorral fordulok el egyiktől, de a másik után lehasalok . . . Minden ruganyos, modern pszichének ki kell jelentenie, hogy ez az egyedül helyes, hogy ez az igazi, sőt tovább . . . hogy ennél maradok, ebbe belekapcsolódom és azt mondom: *„Most kitartok melletted Uram! kitartok!"* Ez az első dolog.

A második: Az isteni Megváltó *minket* is megkönnyebbit és minket is megenyhit és főleg, a mi fáradságun-

kat elveszi az által, hogy *mély tiszteletre* és tisztességre *tanit* nemcsak Isten iránt, hanem *önmagunk* iránt, a mi nagy föladataink iránt és pedig elsősorban a mi kötelességeink iránt . . . hogy az ember az életet ne naplopásnak, hogy az ember az életet ne egy vizes lápnak nézze, hanem hogy az ember elteljék *hivatással, isteni* hivatással saját lelkének kezelésére . . . Ahányan vannak, legyen kegyeteknek *missziójuk önmagukhoz* . . . Látják a nagy Misszionáriust? Ki az a nagy Misszionárius? Aki jön, aki hiv, a mi nagy Krisztusunk . . . Hozzá hasonlóan mind erre a nagy misszióra akarunk beállani és beállunk fekete időkre, aminők a mostaniak, . . . és összetört szivü emberek épp ugy akarhatnak ennek a nagy missziónak ösvényein járni, mint menyegzőről jövő, vagy menyegzőre induló boldog szivek.

Ha tudjátok: *mi az élet?* ha képesek vagytok erre felelni, akkor nem lesztek fáradtak. Nem lesztek fáradtak, ha biztok abban és meritek azt kivánni, hogy nektek *Isten mintegy természetetek* legyen.

Ha csak emberileg éltek, kifáradtok; ha csak jó háziasszonyok akartok lenni, kifáradtok; ha boldog anyák és hitvesek akartok lenni, kifáradtok; ha csak hivatásbeli kötelességeitekben bevált emberek akartok lenni, kifáradtok. A ti ilyen hivatástok kötelesség . . . Krisztus nem azért jött; nem azért, hogy az Isten emberré legyen, hanem azért, hogy az ember istenné legyen. Az előbbi csak eszköz, de a cél az, hogy az ember istenné legyen . . . Mert hogy az Isten micsoda, nagyon nehezen tudom meghatározni analóg fogalmakkal, de hogy mivé kell lennie az embernek, azt ki tudom magamban dolgozni. S a vége ennek az, hogy az embernek istenné kell lennie, mondjuk Krisztussá kell lennie!

Tisztelt Hölgyeim! én nem tudom, hogy hány özvegyi fátyol, hány aggódó édes anya, fiatal asszony, menyasszony van itt, — nincs szerencsém Önöket ismerni, — hanem azt tudom, hogy az egész világ fölött egy óriási, rettenetes depresszió van. Bizony, az Isten keze ez! De akármi legyen ez az isteni kéz, melyet, ismétlem, nem értek, az biztos, hogy Krisztus isteni keze kommentárt ir nekem róla. *Nem az* ez a nagy isteni kéz, mely a halál keze, egy vas-zsarnok keze, egy imperiálista nagy hatalomnak keze. Ez a nagy kéz, ha sulyos is, mindig egy atyai nevelő kéz és ha ezt követed, bármi történik, te azt a jobbik, azt a szebbik, nemesebb krisztusi lelket kiemeled magadból.

„Das Leben ist kurz, die Kunst ist lang." . . . Das Leben ist kurz . . . rövid az élet, de a müvészet az isteni végtelenbe nyulik. Egy óriási nagy müvön kell dolgoznunk, azon a jobb müvön, a jobb emberen, a magát megértő emberen és az Istenembernek, a tisztultabb, harmónikusabb embernek kialakitásán . . .

Nézzék mélyen tisztelt hölgyeim! nem leszünk fáradtak, ha ez a hivatásunk áthat. Ha átjár minket az erős meggyőződés, hogy: Te nem vagy salak, te nem vagy sár, te nem vagy polyva, törmelék, szemét, te test vagy, de vagy lélek is, testben is lélek vagy. És tested egy felsőbb valami, ami voltaképen nem is anyag, hanem lélek és neked ebbe a lelkiségbe kell beleélned magad. Neked ... neked . . . mértéket, krisztusi mértéket kell magadra alkalmaznod. Neked tisztulnod kell, meg kell édesülnöd, ha keserü vagy. Ki kell egyenesülnöd, ha összezsugorodtál. Neked ki kell fényesülnöd, ha elhomályosultál. Neked nemesedned kell, hogyha csak vadóc voltál. Neked érzékenysebbnek kell lenned és az életet tartalommal kell kitöltened . . .

És ha ezt hiszem és hozzáteszem, hogy az Isten ezt akarja és én is akarom s hogy az ő kegyelme megsegit, akkor — kulturpalotában mondom, — nincs az az Apolló márványban kifaragva valahol Hellasban, az az Afrodite, az a Diana, melyeket pedig az emberi képzelet legszebb alkotásának tart mindenki, nincs oly szép, mint amily szép ez a Krisztusban átalakult én; ez a Krisztusra átforditott ember . . . Lehet, hogy gyászfátyol van a fejünkön, fekete ruha rajtunk, de a belső harmónia, az mindig egyensuly, az mindig szimmetria, az mindig élet, az mindig valami, az *isteni* gondolat.

Mélyen tisztelt hölgyeim! *ezt akarjuk* . . . Hisznek kegyetek ilyen nagy dolgokban? Hisznek-e? Tudják, én szivből hiszem ezt. Ha látok egy oláhot, aki leitta magát — mint ahogy nem rég csakugyan láttam, — és hogyha látok egy embert akaratlanul, perverzen és ha látom a szkeptikus, blazírt embereket, akik egyáltalán soha semmit sem remélnek: azt mondom, hogy ez egy nagy bêtise, vége van itt mindennek. Nem ér az illetőnek az egész világ, az egész élet egy fabatkát... De engem ez egy cseppet sem zavar meg, én ennek és ilyeneknek dacára azt mondom, hogy én nagy misszióval járok. Avval a legfölségesebb kulturmisszióval, amely a Krisztus evangeliuma, az örök élet, szépség, erény, tizparancsolat, ötparancsolat, kötelesség. És ezt nem szóval akarom mondani, hanem a lelkemet akarom beleszőni és ugy akarom, hogy az egész lelkivilágom átvegye ezt és lelkivilágom valamikép megérezze, hogy bennem ilyen harmóniák vannak.

Nézd, kedves testvérem, ez olyan vasas fürdő, delejezés, rádióaktivitás, ez a szellemi erőknek ránk való árasztása.

Éppen most, ilyen szomoru időkben mi kell nekünk? „*Fáradt* fejek, *szomoru* szivek," mondja Izaiás próféta. Kétezer év előtt fáradt fejekről, szomoru szivekről beszél. 1915. április 12-én, ma: *Fáradt* fejek, *szomoru* szivek. A probléma régi, a probléma megoldása mindig uj. Mi kell hozzá? Kell hozzá nemcsak nagy hit, — ez volna az első, — de kell hozzá nagy *bizalom* abban a hivatásban, hogy belőlem ennek kell lenni, mert az Isten ezt akarja kialakitani, nekem erre *erőt* ad az Isten. Aki erőiben bizalmatlankodik, utjának a céljáról disputál, az a küzdelemről már lemondott. Aki azt gondolja, hogy nincs ut, az megakadt. Ellenben, aki hisz ebben a célban, az azt mondja: „Uram! ezt Te akarod, következőleg ez igy lesz, én is ezt akarom."

Már most mélyen tisztelt hölgyeim, engedjék meg nekem azt a kérdést, — vesse is föl magában mindenki: — Rendben vagyok-e én az én Istenemmel? Az én erkölcsi eszményeimmel rendben vagyok-e? Nem vagyok-e blazirt, könnyelmü, világias, — rossz értelemben — ? Nem kavarok-e mindent össze-vissza? Rendben vagyok-e én? Rendben? Az a belső toilette hogy néz ki? A szivnek a belső facies-e hogy van megrajzolva? Nem foltos-e? infekciós-e? Rendben vagyok-e én?" Folyton azt fogom ismételni, rendben vagyok-e én az én Urammal, Istenemmel? Lelkiismeretem rendben van-e?

Ez a legmagasabb kultura mélyen tisztelt hölgyeim! Járhat valaki bocskorban, de ha rendben van lelkiismeretével, az non plus ultra, az benső kultura, mert a kultura nem a külsőben van.

Most már ne tessék azt mondani nekem, hogy kulturellenes ember vagyok, mint egy pesti ujság irta. Tudom én, hogy a kulturához kell ész és filozófia, szellem, meg-

látás. Tudom, hogy a kulturához sok mindenféle lelki, világi tájékozódás kell, de — tetszik tudni, — az a reszonanciája a húroknak mégis akkor a legnagyobb bennem, ha rendben van az én lelkiismeretem.

Ha az Isten nekem ezt a nagy kegyelmet megadja, hogy én rendbe jöjjek, akkor én . . . én haladok a fáradtságból az üdeségbe, a szomoruságból, mely rám veti árnyékát a derübe, a több és jobb ember felé . . . Azt mondom: Üdvözlégy édes Jézusom! Te ezt, ezt a nagy rendet, ezt a nagy kiválóságot, ezt a nagy előkelőséget akarod nekem elhozni, tehát én üdvözöllek." Én nem azt mondom, hogy: „Uram, *nem vagyok méltó,* hogy hajlékomba jöjj", hanem: „Uram, ez a hajlék, az én hajlékom arra való, hogy Te légy itt benne! Hajlékom voltaképen akkor lesz enyém, ha Te lakol benne. Akkor nem vagyok *otthon,* ha Te *nem vagy* nálam . . .

Ich war ausser mir, und Du warst in mir, aber ich war nicht in Ordnung . . . Én kerestelek, . . . máshol kellett volna keresnem Téged, magamban! . . . Nekem az Istent nem a csillagokban kell keresnem, hanem magamban. Ich muss Dich dort treffen, in mir . . . Én nekem rendez-voust nem a ligetben ad az Uristen, hanem a szivemben . . . S amikor az Isten hozzád jön, térden állva fogadd, mélységes tisztelettel, hódolattal, szeretettel, szivvel, bensőséggel.

Aztán még egyet! Mire tanit minket az isteni Küldött? Azt mondja: „Jöjjetek hozzám, akik fáradtak és terheltek vagytok, én megenyhitlek és felüditlek benneteket." Tehát tanit minket ***nagy megadásra, zugolódás nélküli nemes kitartásra, egy türni tudó és el nem lankadó erőslelküségre.***

Azért mondom ezt, mert sokszor hallottam: „Jaj,

kedves Püspök Ur! mennyit imádkoztam hiába!" „Jaj, hány misét szolgáltattam, hiába volt minden." „Hogy engedhet ennyit az Isten!" „Hogy történhetik ilyesmi? Ha én Isten volnék, ilyesmit soha meg nem engednék." „Hogy lehetséges egyáltalában, hogy ez legyen a világ folyása, hogyha tényleg van valaki, aki a végtelen jóság, akarat és hatalom egy személyben?"

Hát nézzék, mélyen tisztelt Hölgyeim, — tetszik tudni, hogy ez egy rettenetes, rémséges probéma? Tudják, hogy Blaise Pascal, a hires mathematikus és pszichologus és szigoru keresztény Pascal azt mondja, hogy erre csak egy felelet van s *ez az örök kereszt.* Erre az az egy felelet van, hogy az ember ne azt keresse, hogy az akarata teljesedjék, hanem azt, hogy egy *felsőbb akaratot birjon elviselni.* Erre az a felelet, hogy Krisztus igy imádkozott az utolsó vacsorán: „Uram! Uram! Clarifica me! . . . Dicsőits meg engemet!" Aztán kijavitja rögtön: „Pater clarifica nomen tuum!" Atyám, dicsőitsd meg *magadat!* Ez egy fölséges korrektura! „Atyám, legyen meg az én akaratom," s a *korrektura:* „Atyám, legyen meg *a Te akaratod.* És bennünket is igy tanitott imádkozni: ha lehetséges, muljék el tőlem ez a pohár, de ne az én akaratom teljesedjék, hanem a Tied." Ime a fölséges lelkület, mely akaratától el tud válni, de az Istenétől nem bir elszakadni. Ez az a krisztusi fölséges lélek . . . ezt kell nekünk magunkban életre keltenünk.

Mélyen tisztelt Hölgyeim! — a kultura mindig optimistává teszi az embert . . . „Milyen jó lesz majd a világ ezer év mulva! . . . " Tetszik tudni, hát hisz mindenesetre többet fognak tudni és sokban jobb lesz és kivánom is, hogy jobb legyen a társadalom, de én Blaise Pascallal tartok és azt mondom, hogy a kereszt örök. *A kereszt*

örök. És . . . hogy a kereszt egy nagy szimbólum, tudniillik, hogy az igazi győzelem nem az anyagi jólét kivívásában, hanem az erkölcsi jónak mindenek fölött való győzelmében van . . . az erkölcsi jónak mindenek fölött való győzelmében . . .

Mikor győz az erkölcsi jó? . . . Vajjon akkor, ha én édes anya vagyok és azt mondom: „Édes Istenem! őrizd meg fiamat és hozd haza a Kárpátokból" ? Nem, ez nem teljes győzelem. Hanem akkor, ha azt mondom: „Atyám, adj neki kegyelmet . . . Én imádlak Téged és tisztellek az én szenvedéseimben és felülemelkedem bajaimnak romjain, fölségesebb érzésemnek, az erkölcsi jónak magaslatára, a kereszt eszméjéhez" . . . És azért oly csodálatos az, mélyen tisztelt Hölgyeim, hogy a szentirás azt mondja: „nemde *szenvednie kellett Krisztusnak?*" . . . A zsidók azt mondták: „Jöjj le a keresztfáról és majd hiszünk benned." Krisztus nem jött le a keresztről. Neki nem egy ötletnek a sikerén, hanem egy világproblémának megoldásán kellett dolgoznia. És a világproblémának megoldása micsoda? Az erkölcsi odaadás. Az erkölcsi odaadás a maga fölényes voltában legyőz minden bajt. Nem kételkedni, hanem mindig szeretni, nem ingadozni, hanem törhetetlenül menni előre Krisztus után — erre van szüksége a mai szomoru időben a világnak.

Hát mélyen Tisztelt Hölgyeim, tetszik tudni, hogy ez már nem kultura, hanem ez isteniség, istenisülés. Mert a vértanuk nem voltak *kultur*emberek, ők *isteni* emberek voltak . . . És az ember tényleg szinte belefagy a fönségesnek a fagyába. A fönségesnek érintésétől megfagy és megmerevedik . . . A fölség szinte megmerevit, oly impozáns, mikor elgondolom: hát Uram, nekünk is ezen az uton kell mennünk? . . . Igen, más ut nincs, mindenkinek

ezen kell menni. Egyiknek ugy, a másiknak igy, de mindenkinek ezen kell menni, mert mindenkinek *egy* helyre kell menni! „Jöjjetek *hozzám,* midnyájan, kik fáradoztok és terhelve vagytok és én megenyhitlek benneteket." És ismét: „megbocsátom nektek büneiteket!" . . . Ilyen hittel, ilyen megtisztelő hivatással érint meg és itat át titeket Krisztus. Igy ráképesit titeket arra, hogy a nagy megadásban ne kételkedjetek, hanem áldozataitokban azt gondoljátok ti is, hogy: Uram, a világ elhagyott engem, de én nem hagylak el téged. Ideáljaim elhagytak engem, hanem az Istenem nem . . . Azaz, — hogy még jobban fejezzem ki, *Isten is néha elhagyott engem, de én nem hagyom el az Istenemet.*

Mikor én hallom azt, hogy: „Én Istenem, miért hagytál el engem" . . . Krisztus mondja . . . Hát minden ember ezt mondja — azért mondja ő is. Minden embernek többékevésbbé ez a sorsa. Más és más kiadásban, mindenkinek ez a sorsa valamikor, én nekem is. Tetszik tudni, hogy egy óriási, egy csodálatos ellentmondás van itt? Te az én *Istenem,* enyém vagy, még akkor is, ha elhagysz, ha nem érezlek, hogy közel jársz, azért az enyém vagy. "Atyám, kezeidbe ajánlom lelkemet." Ez a finálója az egész óriási nagy operának, drámának és tragédiának. Ecce quomodo moritur iustus! Ime igy hal meg az igaz! . . .

Hát én azt mondom, igazán *ez* kell nekünk. És most ezen a három napon ezekkel a gondolatokkal akarjuk teliteni ezt a fáradt agyat és ezt a szomoru, ellankadt izmot, melyet szivnek hivnak. A mindenféle betétektől megzavarodott kaotikus pszichét tisztulttá tenni, átitatni tartalommal, átheviteni ezekkel a nagy gondolatokkal, és erjedésbe hozni a lelkeket, mert mindegyikben sok az iszap, sok a sekély, sok a tisztátalanság, sok a kaotikus,

meg nem érett elem. Erjeszteni kell. Ez a nagy reakciója a léleknek és szellemnek az őt letörő nyegleség, blazirtság, hitetlenség, kedvetlenség, kelletlenség, szkepszisz, erkölcstelenség ellen. *Nagy lelki reakció kell!* Uram, ezt én megteszem, mert Te akarod, s örülök, hogy akarod, mert akkor én is akarom. És ha ketten akarjuk, akkor ebből egy fölséges, nagy *tett* lesz, melynek neve: a jobb, szebb, nemesebb és tisztább ember.

Az Isten áldását kérem erre!

Második beszéd.

Ami könyvben van, az betü...

Mélyen tisztelt Hölgyeim!

Ami könyvben van, az betü; ami volt, az emlék; ami van, az erő. Mi nagyon sokat olvasunk arról, ami volt és hát betükkel foglalkozunk, gondolatokat boncolgatunk, fogalmakat alkotunk, de lehetséges, hogy a *valóságot* betü, fogalmak, képzetek dacára csak nagyon, nagyon halványan közelitjük meg.

Aki valamit, főleg mikor életről van szó, meg akar közeliteni, annak azt át kell élni. *A nagy valóság, az az élet.* A többi, bármely tudomány legyen is, voltaképpen csak látszat, s bár többé-kevésbbé szines, de élettelen. Ezt azért mondom, hogy igy öntudatra hozzuk, hogy az az evangelium, az a nagy Krisztus, az a biblia, hogy ez mind nem csupán a teológiában rejlik, hanem, hogy az a meleg, mélységes érzésekben, meglátásokban, megtapasztalásokban él . . .

Ami volt, arról lehet beszélni, hanem ami van, hogy az micsoda? azt meg kell tapasztalni. Én akkor fogom azt megtapasztalni, hogyha a fogalom felszabaditólag hat a lelkemre; ugy hat, mint valamiféle csavarnyitás, amely

után a meleg életáram, mint egy éltető forrás belém szakad. Beleszivárog szivem mindegyik sejtecskéjébe, átjárja kedélyvilágomat és nyomába lelkem zöldel, hajt, kivirágzik.

Krisztust és az Ő nagy gondolatait csak ugy fordithatjuk hasznunkra, ha azokat magunkban meg is tapasztaljuk, azaz — helyesebben — magunkban kiváltjuk, megvalósitjuk. Az ilyen megtapasztalás többet ér minden tudásnál. Azért mondja szent Tamás: „Jobb érezni a dolgokat, mint tudni azok meghatározását." Jobb az Isten előtt leborulva megilletődni annak fölségétől, mint magas pódiumon ülni és kritizálni.

Nézzék mélyen tisztelt Hölgyeim! Ezen konferenciám bekezdésében mondottam: ami van, az erő. Erő alatt itt a szellem erejét értettem. Látják, a lélek ereje, az olyan csodálatos valami, amit mi nem szerezhetünk meg magunknak a környezetünkből, amit mi nem kaphatunk másoktól, amit mi nem sajátithatunk el senkitől, hanem ami egyedül csak belsőnkben fakadhat, csak belőlünk nőhet ki, aminek eredete csak bennünk lehet. Jóllehet, ez az erő sokszor mint hegyi patak van meg a lelkünkben és akkor másoknak kell a zsilipeket felnyitni, hogy érvényesülhessen; szolgálhatnak nekünk jó tanáccsal, felvilágositással, segithetnek nekünk sokban, de azt a patakot, azt az erőforrást, nem adhatja belénk senki, senki. Ezt Istentől kapjuk, a Szentlélek ajándékaival együtt a szent keresztségben. Nemes érchez, drágakőhöz hasonlithatnám ezen nagy adományt, melyet fel kell kutatnunk, ki kell csákányoznunk, napvilágra hoznunk.

A lélek erejét és szépségét nekünk megtapasztalásokban kell megértenünk s tettekben kell érvényesitenünk.

Az emberi értelem homályos, homályos; nem képes fölfogni sokat, sok földeritetlen titok van a létben, sok kérdés van az életben, amelyre nincs felelet. És ha igy az ember érzi saját kicsiségét, tehetetlenségét, könnyen lemondó, tépelődő lesz, fáradt, strapált lélek lesz, aki csak ugy vonszolja magát az életen keresztül máról-holnapra, éppen hogy megvan valahogy, nem is él . . . csak ugy vegetál, vegetál . . . Testvérek! hát erre vagyunk mi teremtve? Ezért vagyunk mi a földön? Nem. Mi életre vagyunk teremtve, életre. Ezt az eleven erőt nem szabad magunkban elfojtanunk! Az elkedvetlenedés, életuntság abnormalitása a léleknek. Nekünk először el kell simulnunk, meg kell nyugodnunk, aztán ujult erővel nekilendülnünk . . .

Már most azt szeretném tudni, mi által érhetem ezt el? . . . Mi által? . . . Az élet értelmének, hivatásának tetté való kiváltása által, a cselekvés, az aktiv megtapasztalás által.

A megtapasztalás segit minket megnyugvásra és életerőre. Ez olyan, mint a pünkösdi szellő, amely nem *beszél* életről, hanem *maga* az élet, az erő, az öröm, a diadal és béke.

Az Ur Jézus az életet akarta közzénk hozni. Ezt akarja most is. Nekünk kérnünk kell ezt Tőle, olyan epedő, sóvárgó lélekkel, mint a szamariai asszony tette Jákob kutjánál.

Én most fel akarom vetni a kérdést: mit kell nekem belevinnem az életbe, hogy az én hitem ne gondolat, ne hideg fogalom, ne szokás, ne csak hagyomány, hogy az én hitem ne valamiféle sárguló pergamentre festett kép legyen, hanem hogy az én hitem szellem, erő és élet legyen?

Nézd testvér, neked a te Isteneddel, a te ismeretlen ismerősöddel, azzal a legtávolabbi legközelebbivel, azzal, akinek orcáját nem láthatod, de akinek lehetőségéből élsz, szoros viszonyban kell lenned.

Viszony; ez itt életet jelent. — Mikor én a világot nézem, látok egy fölséges földdarabot, látom annak csodálatos törvényeit, mikor a törvényből csinálok rendszert, a rendszer által megállapitom a föld, a bolygók állását a naphoz, — ez tudomány. Volt már Önöknek viszonyuk a tudománnyal? ... Tudomány! ... miféle száraz szó ez! A tudomány valaminek meghatározása. De nekem nem ez, hanem egészen más kell.

A mü mögött áll a müvész; a törvény mögött áll az elgondoló; a szó mögött áll a fogalom; az objektum mögött áll a szubjektum. Nekem nem a mühöz van közöm, hanem elsősorban a müvészhez; nekem nem az objektum kell, hanem a szubjektum; nekem nem a *valami,* hanem az a *Valaki* kell.

Nekem viszonyom van édesanyámhoz, atyámhoz, jó barátomhoz, barátnőmhöz, viszonyom van ismerőseimhez. Nekem kell tehát, hogy szoros viszonyom legyen az én Uramhoz Istenemhez, aki nekem több mint anya, apa, rokon, barát. Nekem az kell, hogy Ő közel álljon hozzám és ne távol; ne egy elérhetetlen eszmény legyen, hanem életem ereje; ne csak valami absztrakt lény legyen, hanem hogy ő velem közlekedjen; ne egy magas trónon ülő fellebbvalóm, hanem anyám, atyám, mindenem legyen. Én meleg érzéssel beleállok ebbe a viszonyba és szivem lesz a médium Isten és lelkem között. Az én érzésem: az alázat s közeledés érzete; a nagy fölség közelségének és szeretetének megérzése és ennek nyomán az én Hozzá való tapadásom, odaadásom.

Nem állhat az ember egészen elhagyatottan a világban; lehetetlenség, még ha teljesen árva, számüzött és földönfutó volna is. Lehet, hogy nincsen anyja, meghalt; nincs gyermeke, nem volt; nincs élettársa, nem házasodott; de *a fődolog az, hogy ne érezze magát ágról szakadtnak, legyen Istene.* Ha ez nincs,akkor az életnek hiányzik a tartalma, akkor az ember egy önmagában járó-kelő, céltalanul bolygó árnyék. Igy élni nem birunk; ezt a nagy magányt, ezt a benső ürességet, ezt az értelmetlenséget, ezt nem tartja ki senki a világon. Rendkivül fontos dolog, hogy az én Istenembe belekapcsolódjam, hogy ezt az isteni rokonságot beleszőjjem az életembe. Van ugyan anyám, atyám, de az is a Te reflexed, a Te szájaized, mert minden a Te lényednek kisugárzása. Minden, ami jó és szép van a világon, minden teremtmény, de főleg az ember a Te nagy lelkednek tükrözése. Én mindenben csak az Isten gondolatát keresem és akarom látni.

Sokan erre azt fogják mondani: ha az embernek ez ugy beleveszi magát a szivébe, egyoldalu lesz, világgyülölő, elszigetelt, különc lesz, egy blokk lesz belőle, egy kőszirt. Nem igaz, nem igaz! Mindent, ismétlem, mindent szeretni, amit szeretni lehet; mindent tisztelni, amit tisztelni kell; mindent ölelni, ami arra érdemes; kedvelni mindent, amit a tisztesség és becsület megenged, de a fő az, hogy ezekben a dolgokban a nagy Teremtőnek, az örök Léleknek fölséges megnyilatkozását élvezzük. Látjátok, ez által semmit sem veszitünk, ezáltal semmivel sem leszünk szegényebbek. Az ilyen meglátások nyomán lelkünk sugárzóbb, fényesebb, átszellemültebb lesz. Az ember csodálkozással, rajongással telik el a Mindenhatóval szemben. Kezd utána vágyódni, kezdi Öt keresni, Hozzá

simul, egybeforr Vele és igy megalkotja azt a bensőséges viszonyt, amelyről az előbb szóltam.

Nem tudom ezt Önöknek eléggé ajánlani. Ha ezt átéljük, akkor a mi vallásunk nem csak formalizmus, hanem egy megnyugtató, boldogitó édes érzés lesz, erő és hatalom lesz . . .

Ne türjük meg magunkban azokat az avult, megkövesült gondolatokat, melyeket belénk unszoltak, ránk olvastak, — csakugyan, ahogy mondják, hogy „rá olvasták"— melyeket ránk erőszakoltak és melyekből kiérezzük, hogy ezek nem nekünk valók, ezek olyan kemény, fásult, száraz világba vezetnek, mely nem a mi hazánk. Ezek a gondolatok lelkünk megölői. Jaj, csak el velük, el velük! . . .

Nekünk nemcsak fény, hő és erőforrás, hanem egyszersmind testvérünk, barátunk, végtelen nagy jóakarónk az Isten. „ISTEN" ez egy hatalmi kifejezés; „MESTER" ez valamiképen egy indusztriális megszólitás; „ATYÁM" ez távolról sem minden. Tetszik tudni, ezt nem lehet kimondani, azt meg kell érezni, meg kell érezni. Meg kell éreznem, hogy ha még oly eihagyatott, meg nem értett és árva is vagyok, van valakim, aki érdeklődik minden ügyes-bajos dolgom iránt, aki pártfogását meg nem vonja tőlem, ha hü maradok Hozzá; van valakim, aki hozzám mindig a régi maradt, ha meg is öregedtem, valakim, akihez most is ugy imádkozhatom, mint mikor kis gyermek voltam; valakim, aki hozzám oly kimondhatatlanul közel van, bár voltaképpen nagy ür választ el Tőle. Oly jól esik ezt éreznem! Oly jól esik éreznem, hogy van két kar, mely állandóan átfogva tart; van két kéz, melybe bizton letehetem a szivemet; van egy kebel, melyre fáradt fejemet hajthatom, egy értem átdöfött, értem vérző, engem

forrón szerető kebel. Nem vagyok egyedül. Dehogy vagyok, dehogy vagyok! . . . .

Mikor én ezt átélem, akkor az én bizalmam folyton nő; mikor én le akarom imádkozni a mennyországot és mondom: „jöjjön el a Te országod", akkor veszem észre, hogy ez a mennyország valamiképpen bennem van és megtelik a lelkem énekkel, harmóniával . . . Ennek így kell lenni. És ha így van, akkor mondhatom, hogy én egy vallásos ember vagyok. Akkor értem meg csak igazán, hogy az én hitem mennyire szükséges és édes nekem; akkor lesz az én imám a legtermészetesebb, lelkemnek a lehelete; akkor érzem meg csak valóban, hogy a penitenciatartás szentsége nem kényszer és az én gyónásom akkor nem is lesz csupa olyan kemény szó, mintha vasból kalapálták volna, hanem lelki készség, odaadás, tapadás, rajongás, nagy szeretet, hüség és törekvés. *Lássák, én azt szeretném, ha Önök ezt a lelket nevelnék ki magukban.* Letör-e ez belőlünk valamit? Valamiképpen alkalmatlanokká tesz-e bennünket bármire is? Ellenkezőleg! Képesit minden szépre és nagyra s az élet terheit is könnyebben visszük így.

Krisztus mondja: „Ha nem lesztek olyanok, mint a kisdedek, nem mentek be a mennyek országába." Mikor én kiállok az én nagy tudományommal és mérlegelek, boncolgatok, ha én az Istent ugy akarom megtalálni, hogy régi, poros könyvek között kotorászom, töröm a fejemet nehéz problémákon . . . ha csak így akarok célhoz jutni, az nem fog nekem sikerülni. Hanem ha gyermeki bizalommal átadom magam; rendületlenül hiszek; Istennel szemben lelkemből minden gyanakvást, pesszimizmust kizárok; ha folytonos és megingathatatlan a jóakaratom és törekvésem; ha hüségesen ragaszkodom; ha szeretek a

gyermek szeretetével, teljes odaadásával, akkor igen, akkor igényt tarthatok a mennyek országára.

Legyetek ujra gyermekek. Próbáljátok meg. *Imádkozzatok most s ugy, mint hat, hét éves korotokban . . . ez az igazi.* Olvassátok át ujra meg ujra oly sok gyönyörüséggel azokat a könyveket, melyeket akkor még mindig forgattatok: a „Kis Bibliát", „Kis Kátét". *Bármilyen müveltek és világtapasztaltak legyetek is azóta, ezekből még mindig rendkivül sokat tanulhattok.* Megtanulhatjátok belőlük azt a naiv, józan gondolkodást, a gyermek egészséges, romlatlan felfogását. Elvégre gyermekek vagyunk most is: Istennek gyermekei. Ez a tudat lelkem feszereje, ez mindig jó irányba vezet, igy közelebb jutok az Istenhez s akkor milyen könnyü lesz nekem mindaz, amit most nyögve cipelek; mert hát amit az Isten-rokonság öntudata nélkül végzek, az csak robot, de oly kevés szin, öröm és élvezet van benne . . .

Mit akarok még, hogy belefektessünk a hitünkbe? Azt, amit már jeleztem: a cselekvést, a tettet, a munkát.

Lássátok, véremet, idegeimet anyámtól kaptam,— ez egy örökség, mely számtalan fokokon lejutott hozzám; a tudományra, müvészetre, nevelőim tanitottak; a szokást, a modort környezetemtől vettem át; mindez mások által van belém oltva. *Irányithatnak, felvilágosithatnak, utat mutathatnak nekem az életben, de mindazt az szépet és jót, amit másoktól kaptam, érvényesitenem, kiváltanom önmagamnak kell. Énnekem kell tulajdonképpen magamat nevelnem, mintáznom, gyürnom, vésnem, finomitanom, nemesitenem, csak igy lehet belőlem igazi ember. Ne várjuk, hogy mások neveljenek, hanem tegyük meg ezt magunk.* Álljunk bele fiatalos kedvvel és az érett kor komolyságával, szivósságával ebbe a munkába. A törhetetlen jóakarat a siker záloga.

Első dolgom az ebben a munkában, hogy *én nem elégszem meg azokkal a gondolatokkal, melyeket hallok; azokkal a felfogásokkal, melyek innen is, onnan is belém szüródtek, hanem ezeket Krisztustól veszem.* Azt akarom, hogy én egy lámpás legyek, melynek olaja Isten gondolatai, üvegje arculatom; melynek falát testem alkotja; lángja szememben lobog. Azt akarom, hogy az én gondolatom Isten gondolata, az én világosságom Isten világossága legyen. Én nem az eszemmel világítok, hanem Krisztus világosságával, mert nem a drót világit a villanylámpákban, hanem az a titokzatos erő, amit még ma sem tudnak, hogy micsoda: a villamosság. Az én eszem is egy ilyen drót, egy sodrony, mely csak akkor képes világitani, ha a villamosság: Isten gondolata átfut rajta, izzóvá teszi. Akarom, hogy bennem kigyulladjon az Isten szelleme.

„Ti vagytok a világ világossága". Krisztus ezt azért mondja, mert mi mindnyájan többé-kevésbé evangeliumi, bibliai emberek vagyunk; *mi arra valók vagyunk, hogy az Isten fénye világitson bennünk s igy a világ világossága legyünk.*

Mi a gyertya? — a szobavilág világossága; mi a villanycsillár? — ennek a terem világának a világossága; mi a nap? — a naprendszer világának világossága; mi az Isten? — a szellemi világ világossága. Az Isten gondolatai megvalósitható igazságok. Én Krisztussal nem alkuszom, hanem élvezni akarom; én nem disputálok Vele, hanem megnyitom neki az eszemet, a szivemet, hogy jöjjön belém, egyesüljön velem.

Nekem nem a naprendszer, hanem a szellemi világ világossága kell első sorban. Honnan veszem ezt? Krisztustól, az Evangéliumból, az anyaszentegyház ta-

nitásaiból. *Lássák, ismét csak azt ajánlom Önöknek, hogy olvassanak jó dolgokat.* Az értékes könyv egy megbecsülhetetlen társ az életben; a rossz könyv egy megfertőzött étel, egy veszedelmes valami. Ezzel könnyen magába viheti az ember a rossznak a bacillusát. Ezt már tapasztalhatták. De amint megérzik a rossznak infekcióját, ugy érezzék meg a szentség infekcióját is, amely nem méreg, hanem táplálék . . . táplálék.

Mondja Krisztus: „Boldogok, akik éhezik és szomjuhozzák az igazságot . . ." Az igazságot éhezni kell, szomjazni kell. Az igazságot enni kell, venni kell, az igazságból élni kell. Amit Krisztus tanit, azt ugy kell magunkba venni, ugy kell megenni, hogy vérré váljék, hogy az bennünk feldolgozódjék, eggyé legyen velünk. A bennem igy fölszivódott jóság, szentség, egész énemnek emeltyüje lesz.

A jó lektür nagyon fontos, mert azt látjuk, hogy aki csak ujságokat, regényeket olvas, annak lelke határozottan inficiálva van. Az ilyen infekciót ki kell mosni. Ki kell mosni magunkból, azt a lelki septikemiát, azt a sokféle miazmát, azt az iszapot, azt a farizeusi kovászt, azt a sok savanyuságot. Ez által a belső tisztálkodás által folytonos érzékenységben akarom a lelkemet megtartani, hogy azonnal megérezze a rosszat. A tiszta lélek egy felgereblyélt út, melyen minden nyom meglátszik. A kis diák az ő romlatlan organizmusával jobban megérzi a nikotin káros hatását és jobban is reagál rá, mint a felnőtt, akinek a szervezete már többé-kevésbé hozzászokott . . .

Ha az ember meghagyja magában gyökeresedni a rosszat, először elfelejti tulajdonképpeni életcélját, másodszor hitetlen lesz, harmadszor önző, negyedszer erkölcstelen. Ezek a borzasztó penészpárák egész nemzetek megrohasztói lehetnek. Isten őrzzen meg tőlük!

Rendkivül nagy gondot akarok forditani önnevelésemre. *Dolgozni akarok magamon. Gondolataim és felfogásaim irányitásán legkivált.* És amilyen mértékben törekszem erre, lelkem azon mértékben erős, egészséges, azon mértékben romlatlanul fiatal lesz, dacára az ellentétes életnek, melyben ezt a munkát végeznem kell.

Ez az első: *De nekem nemcsak az eszemet kell megdolgoznom, hogy jobb legyek, hanem az érzéseimet is.* Nekem nem szabad megelégednem azzal, ami bennem van, nem kell megnyugodni abban, hogy ez megvan. Az érzéseimet én csak viaszsejteknek nézem, melyeket mézzel, tartalommal, örömmel, élvezetekkel nekem kell telitenem. Jól tudom, hogy érzéseim véremből valók; hogy azokra a világ nagy befolyást gyakorol, de tudom, hogy az én finom lelkiismeretemet nem onnan kapom, ezt megint csak Istennek köszönhetem. Ezt a nagy ajándékot meg akarom becsülni és gondosan őrizni; minden mozdulatát megfigyelem, hogy baja ne történjék. *Azért tartok lelkiismeretvizsgálatot.*

Nem elégszem meg azzal, hogy az élet folyik, hanem azt regulázni akarom; én nem vagyok statiszta, aki csak konstatálja, hogy az ép lélek kincs és azzal kész, hanem vigyázok, hogy azon törések ne történjenek; én nem vagyok az az ember, aki ha lát egy gennyes sebet, rémülve nézi és azt mondja: rettenetes; hanem veszem a kést és belevágok kegyetlenül, de szeretettel, az élet szeretetével.

Én akarom önmagamat fegyelmezni, Krisztus eszméi szerint idomitani. Ez nagy munka, de ettől nem szabad kifáradni soha. Én nem arról gondoskodom elsősorban, hogy hogyan tanuljak meg zongorázni, hanem arról, miként harmonizáljam lelkemet, hogy az életembe és má-

sok életébe annyi összhangot vigyek bele, amennyire csak képes vagyok. *Én ugy akarom hangolni a lelkemet, hogy ne az orgiák énekei, hanem a magasabb szférák zenéje érdekelje. Mindig csak a szép és jó gondolatokat kell keresnünk* és ezeket ugy magunkba szivnunk, mint azt a mesés alpesi levegőt, mely üdit, frissit és erősit. Az én gondolataim birodalma: világom, melyben élek.

Az ember néha azt sem tudja miként, egyszer csak azon veszi magát észre, hogy rémes, hova került bele, milyen bacillusokkal telitett levegőbe. Ebbe belehevitik személyek, a saját gondolatai, vagy olvasmányok. Én olvastam egy francia regényt, hát gyönyörü, de tetszik tudni, borzasztó, borzasztó; azok a felfogások . . . rettenetes! Sokszor valamelyik könyvben csak az irodalmi érték tetszik nekünk és csak azért olvassuk szivesen. *De ezzel nagyon vigyázzunk, mert igy könnyen helelopják magukat az emberbe azok a léha, üres felfogások. Ezekre mindannyian többé-kevésbé inklinálunk, azért jobb, ha mellőzzük az ilyen könyveket.*

Továbbá, ha elbuktam, nem szabad magamat elhagynom, nem szabad rezignált léleknek lennem. A demoralizálódott ember, mikor abban a miazmás levegőben agonizál, olyan, mint egy mocsárba esett harang, mely lezuhant és megnémulva ott hever a nagy pocsolyában. Ilyenkor fentről, a tisztább légkörökből megcsendül egy hang, mely hivja, hivja s mondja: te ember, te házasságtörő, mit cselekedtél? Hisz' te voltaképpen keresztény vagy, neked önmagadra kell találnod, ha élni, ha ki akarsz emelkedni ebből a nyakig érő iszapból, melybe süppedtél! És boldog, aki e hangra hallgat, ki erős akarattal indul neki és nem tágit, mig föl nem jutott ismét a tisztább levegőre.

Az embernek, ha emelkedni és izmosodni akar, elsősorban energikus elszántsága, erős akarata, készséges jóindulata kell, hogy legyen. Ezeket kiegészíti még: az élet szeretete, az érdeklődés, a kedv. *Uj életkedv! Ez kell nekünk!* Ez nagy erő. Akiben ez megvan, az sokra képes. Ha ez a kedv nemcsak szalmaláng, hanem állandó feszülés, akkor is jutunk vele valamire; ha ez a kedv nemcsak fellobbanás, hanem egy folytonos akció, akkor a lelkünk nagy áldozatokat is elbir; igy egy erős vas lesz, mely tud ellentállni, szilárd lesz, mint egy oszlop és birja az élet terheit. Hiszen folyton erre van szükségünk. Szükségünk van, mert oly hamar elhervad üdeségünk, kell, hogy belénk erő jöjjön, hogy kapjunk valahonnan uj impulzusokat, hogy a harcban le ne törjünk. *Amit teszek, kedvvel* teszem, én törekszem, akarok, akarok és igy az Isten is megsegit . . .

Tehát mélyen tisztelt Hölgyeim:

1. Krisztus gondolatait kell magunkban megvalósitani.

2. Vallásunk ne csak betü, hanem mélységes érzelem legyen.

3. Istennel nekünk szoros viszonyban kell lennünk.

4. Legyünk ujra gyermekek — Istennel szemben.

5. Krisztus gondolata, az Ö világossága világitson bennünk.

6. Neveljük, fegyelmezzük magunkat.

7. Ébresszük fel magunkban az életkedvet és állandósitsuk bennünk azt.

Ezeket a pontokat ajánlom Önöknek, hogy fogadják el. De ezeket nemcsak elfogadni, hanem megpróbálni, kitapasztalni, átélni is kell.

Most végzetül néhány kérdést akarok felvetni, ami olyan lelkiismeretvizsgálat-forma és erre mindenki önmagában adja meg a feleletet.

I. *Ragaszkodom-e én valamihez, ami az én halálomat nyugtalanná tenné?* Van-e nekem olyan vonzalmam, melyet egy emberrel, még a legjobb ismerősömmel sem közöltem, de amely bennem van és amellyel nem szeretnék meghalni? Léphetek-e én tiszta lélekkel Uristenem itélőszéke elé? Van-e bennem oly rendetlenség, mely az én morális érzéseim szerint kifogás alá esik? Itt rendetlenség alatt nem azt értem, hogy indulatos vagyok; hogy imáim sokszor szórakozottak, hiszen a mi fejünk többé-kevésbbé rosta; kis rosta, nagy rosta, — hogy még nem vagyok egészen olyan tökéletes, amilyen szeretnék lenni. Ezek mind hiányok, hanem vannak dolgok, melyekért felelősek vagyunk Isten előtt és amelyekről belátjuk, hogy tovább ez igy nem mehet, ezen okvetlenül változtatnunk kell. Ezek megváltoztatására a krisztusi jóakarat van hivatva. Van-e bennem valami, amin változtathatok, amit rendbe hozhatok és ezt nem tettem? Az Isten világositson fel bennünket és adjon erőt ehhez a munkához.

II. *Vagyok-e én személyes intim kapcsolatban Azzal,* aki nekem több férj, gyermek, édes anya, barát, ideál: az én édes Urammal, Istenemmel? Nem vagyok-e Hozzá idegen? Fölértem-e egyáltalán Istennek azon akaratát, hogy mi szoros intimitásban legyünk Vele? Hiszen „intim" ez egy oly kedves és meleg szó! Isten szeret és azt várja tőlünk, hogy viszont szeressük. Már pedig én igazi szeretetet bizalmas meghittség nélkül nem tudok elképzelni. Nekem nemcsak hogy nem szabad Tőle elfordulni, elszakadni, — jaj, ez egy szánalmas állapot volna, — hanem Vele kell mennem, Bele kell fogódznom, Benne kell élnem! Hisz nem koldusoknak születtünk, nem arra vagyunk teremtve, hogy rongyokban járjunk, hiszen nekünk királyi méltóságunk van, mi vér és lélek vagyuk, az

Isten véréből és az Isten lelkéből. Ez egy óriási gondolat, egy nagy mélység. De ne féljetek, hogy beleszédültök. Az a veréb, mely felül a torony párkányára, nem fél, hogy leszédül onnan, hisz' tudja, hogy szárnyai vannak; az a sas, mely oly magasan kering a légtengerben, hogy lentről csak egy kis pontnak látszik, nem fél, hogy lezuhan, hisz' érzi, hogy ez az ő zónája. Mi se féljünk. Szárnyaljon lelkünk bátran a magasságok felé. Usszunk kifeszitett szárnyakkal a nagy mindenségben, érezzük magunkban az erőt, biztosak lehetünk, hogy itt egyensulyunkat nem vesztjük el, mert hisz ebbe és erre születtünk!

Mi Istennek ideális gyermekei, ragyogó lelkei akarunk lenni. Krisztus nem azért jött a világra, hogy apatikus, paralitikus, letargikus lelkek járjanak a nyomában, hanem hős, elasztikus, lendületes, erős velleitásu szellemek . . . Fogjuk erősen magunkat. Küzdjünk a laposság, blazirtság ellen, ne legyünk kopott, elcsigázott, végkimerülés előtt álló emberek. Mi Istenből jöttünk, Hozzá megyünk vissza, mi az Ő lelkei, az Ő gyermekei vagyunk.

III. *Érzem-e Krisztus vérének erejét magamon?* . . . Annak a vérnek erejét, melyet értem Getsemane kertjében verejtékezett; a keresztuton hullatott; a keresztfán kiontott? Ez a vér tüz, energia és élet. Szent János azt mondja az első századra: „akkor még nem aludt meg Krisztus vére" . . . Krisztus vérének erejét, melegét elveszíteni, lehüteni, megalvadni hagyni bennünk nem szabad soha. Mily nagy erőforrástól fosztanók meg igy magunkat! Milyen üres annak az élet, akinek nincs Krisztusa, aki nem Őbenne látja legfőbb ideálját. Ha az ember szivvel-lélekkel Krisztusnak követője, Vele minden utat megjár, s a keresztuton is mindenütt a nyomába lépdel, akkor az a vér Krisztus vére égeti a talpát; felszökik az agyába, szi-

vébe s áttüzesiti a lelkét; kigyujtja benne az életkedvet, acélositja, lelkesiti; akkor mondhatja, hogy érzi magán Krisztus vérének erejét.

Üdvözitőnk izzó vére abból a szentséges testből, az Eucharistiából ragyog felénk. Mikor én a szent áldozáshoz járulok, azt a tüzes vért veszem magamhoz Krisztus szent testével. Magamhoz veszem s összeforrok, egybeolvadok vele. Ezt át kell éreznem. Ugy kell áldoznom, hogy Krisztus teste és az én testem egy test legyen; Krisztus vére és az én vérem egy vér legyen; Krisztus lelke és az én lelkem egy lélek legyen. Én boldog vagyok, ha ez igy van. Krisztus vére cirkulál bennem, ez lüktet pulzusomban, ez kering ereimben. Mily áldás ez rajtunk. Mi lenne velünk — *nélküle!* Sokan azért szenvednek, mert ezeket az édes érzelmeket nem sokba veszik, mellőzik, vagy nem tudják magukat eléggé beléjük élni. Én kivánom, hogy Önök ezeket az érzéseket megkivánják; hogy vágyjanak utánuk; és kivánom, hogy azt mondják: Uram, te azért hoztál engem ide, te azért ültetted ezt az embert ide, hogy ő lelkemben rejlő jó érzelmeket felkavarja, hogy bennem a meleg életáramot meginditsa; hiszen nem történik a világon semmi hiába . . . Uram, én most hallottakat hasznomra akarom forditani és szerintök akarok élni.

IV. *Bizonyságot tesz-e lelkemben a Szentlélek arról, hogy az Isten akarata bennem teljesedett?* Ki mer felállani s mondani: én a Szentlélek tanuja vagyok! A Szentlélek mellett csak élettel, tettel, lélekkel lehet tanuskodni; nem szóval, sem hatalmi nyomatékkal, csak a lélek bizonyitékával. A sugárzó lélek a legszebb bzonyiték, a legmeggyőzőbb tanuskodás. Te az egyház tagja vagy, te meg vagy keresztelve, te hiszesz a Szentlélekben, hát

tesz-e a lelked tanuságot arról, hogy az Ő tüze ég benned, az Ő lángja lobog benned?

Ez kulturpalotába való magas és fölséges probléma. Hogyha a mi lelkünk tisztul, ha lemossa magáról azt az iszapot, ha felforr, mint a must és kidobja magából a seprőt, a szennyes lerakódásokat, akkor a Szentlélek inditásai érvényesülnek benne s igy nagy jövőnek nézhet elébe. Igy elérheti az e földön elérhető legmagasabb célt: a Szentlélekisten eleven bizonyitéka lehet.

— — — — — — — — — — — — —

Jobbat nem adhatok Kegyeteknek, mint amikor ezekre a feladatokra buzditom. Iparkodjunk lelkünk magasabb igényeit kielégiteni. Ne elégedjünk meg azzal, amit elértünk, hanem törekedjünk napról-napra jobb emberek lenni. Az Isten ezt akarja tőlünk, hát én a magam részéről mindent megteszek, hogy Istennek ezt az óhaját teljesithessem.

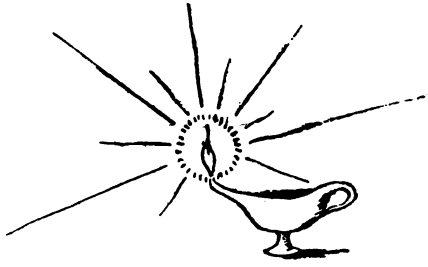

Harmadik beszéd.

„Pax vobis. ego sum . . . ,

Mélyen tisztelt Hölgyeim!

Meglepő Krisztusnak husvéti üdvözlete, amelyet egy olyan kontrasztokkal telitett világba, az ő szentséges szive melegének érzésével lehel bele, mikor azt mondja: „Békesség néktek, én vagyok, ne féljetek.“ Ha elgondoljátok, hogy kiknek szól ez a felséges köszöntés, meglátjátok, megérzitek, hogy a probléma milyen nagy, hogy az embernek békéje legyen a világon. Mert Krisztus ezt a köszöntést intézi Péterhez, akiről tudja, hogy a vége a kereszt; Andráshoz, akiről tudja, hogy szintén keresztre feszitik; Jánoshoz, akiről tudja, hogy forró olajban főzik meg; Bertalanhoz, akiről tudja, hogy eleven testben nyuzzák meg; Simonhoz, Tádéhoz, Tamáshoz, akikről tudja, hogy átszegezik; Jakabhoz, akiről tudja, hogy templom tornyáról letaszitják és odalent agyonbunkózzák és mégis . . . mégis azt mondja: „Békesség nektek, én vagyok, ne féljetek.“

És mivel Krisztus, Pál apostol szerint, nem tanitani, hanem békiteni jött, ez a köszöntés örök és mindenkinek való. Ez a köszöntés el nem avul, ez nem csak az apostoloknak szólt, akik akkor együtt voltak, hanem

egyszersmind az egész emberiségnek. Ez a köszöntés szól minden iparkodónak minden nehézségben; minden harcosnak minden küzdelemben; minden szenvedőnek minden gyötrelemben: békesség neked, én vagyok, ne félj ... !

Bizony, mi meg is érezzük, mennyire szükségünk van a béke Fejedelmének ezen üdvözletére. Mi sokat nyugtalankodunk, a jelen rejtélyeit feszegetjük, a jövőbe tapogatózunk, látjuk a lét labirintjét, az élet árnyoldalait, érezzük azokat a nagy bajokat, nagy kinokat, azt a sok kudarcot, azt a sok eredménytelenséget és csüggedtek, lemondók, reménytelenek leszünk. Az ilyen érzelmekkel ki van zárva, hogy sikeresen végig küzdjük magunkat az életen. Én erre azt mondom: ha legtöbb tervünk nem is sikerül; ha számításaink mindannyiszor nem ütnek be; ha sokszor nem is érjük el azt, amire vágyódunk; ha nem is jutunk annyira, amennyire szeretnők, ha nem is visszük sokra a világban; ha szenvedünk; nagy betegségben nyögünk; ha kedvezőtlen behatások alatt kell hogy megjárjuk az életet; ha a világban csak baj jut nekünk, — *de magunkban harmóniát keresünk és lelkünk hurjait ugy hangoljuk, hogy csak konszonancia váljék ki belőlük: megfeleltünk mindennek.* Igy nem fog minket a szenvedés kétségbe ejteni, a kudarc elkeseriteni, a sikertelenség megbénitani.

1. Krisztus azt akarja, hogy nekünk *békénk legyen.* Krisztus azt akarja, hogy én belékapcsolódjam, ne féljek, hogy megálljam a helyemet. Ezt akarta 1912-ben, mikor nem tudtuk, hogy 1915 lesz belőle; ezt akarja 1915-ben, mikor nem álmodjuk, mi lesz 1917-ben; ezt akarja most, mikor mi itt vagyunk és nem sejtjük, hol leszünk nemsokára.

„Békesség néktek, én vagyok, ne féljetek!" Krisztus ezt zálogul, erősitőül adja nekünk, következőleg a mi feladatunk az, hogy azt elfogadjuk, magunkévá tegyük, hogy ez meleg érzéssé, eleven öntudattá fejlődjék ki bennünk.

— „Uram, kérlek, hangolj engem! Uram, eddig csak küzdés, csak szomoruság, csak gyászének volt az életem, legyen most már béke, kedv, alleluja. Én bizom Benned, Te nagy Mester. Te utat mutattál, majd célhoz is segitsz; hiszem!"

Mi kell ahhoz, hogy nekem igazi békém legyen? A Szentirás szerint az, hogy az ember valami magasabba akassza bele lelkét; ha lent hagyja, nem lesz békéje. Mi az a lent? ez azt jelenti, ami itt körülöttünk él, mozog, jár, repül; „lent", azt jelenti, ami föld, gyökér, láp, viz; „lent", azt jelenti, ami nem szent, ami alacsony, ami emberi, ami gyarló, ami mulandó; „lent", azt jelenti, ami gazdaság, ipar, müvészet, kultura, társadalom, család... Mindez nem képes az igazi békét megszerezni, azt nékem *magasabban* kell keresnem.

Nekem kell egy jó család, egy meleg fészek. De én nem ebből a fészekből meritem lelkem harmóniáját. Mit a család nyujt, az egymagában nem elég. Nemcsak, hogy meg nem élhetek belőle, hanem még nekem kell abba több szellemet, igazi tartalmat: lelki békét, varázsolni. Ezt pedig csak *magasabbról* hozhatom, magasabbról.

Nekem kell: nemzet, város, korszak, idő, tér. Enélkül még nem élünk, ebbe bele vagyunk ültetve, mint a növény a talajba, ez a mi hazai földünk. De ez még csak omló part. Lehet, hogy az én hazám elvész, rabiga nehezedik rá, nagy nyomoruságba jön és igy aztán keserü

föld lesz nekem. Hiszen vannak vértanuságra predesztinált nemzetek is. Gondoljanak csak Lengyelországra!

Nekem szeretnem kell a hazámat, én szeretem a nemzetemet, a népemet, szeretem az embereket, magam is közéjük tartozom, közösségben élek velük, többé-kevésbé függök tőlük, ezt is, azt is nekik köszönhetem. De ez is csak rengő talaj, Kalabria. Itt sem találom meg igazi békémet. Itt megint csak azt mondom, hogy azt *magasabban* kell keresnem.

Hát ha én a lelkem békéjét ugy próbálom megtalálni, hogy a szivemet egy szerető emberbe kapcsolom? Én szeretetre vagyok teremtve. Nekem kell egy milieu, ha igazán ember vagyok; nekem kell egy szerető ember, ha emberséges ember vagyok. De lehet, hogy az az illető, akibe lelkem békéjét beleakasztottam, egyszer csak itt kell, hogy hagyjon engemet, elszólitja mellőlem az Ur; ő előre megy, én meg itt maradok; mi lesz akkor lelkem békéjével? Mi lesz?

Én nem akarok hosszan kitérni, hát azt mondom, hogy ha a lelki békémet szilárd alapra akarom fektetni, *fektessem Krisztusba.*

Jó; de hát melyik Krisztusba, melyik Krisztusba? Abba az anyás Krisztusba, aki kicsiny kora dacára is tudja, hogy rá milyen sors vár, lelke szemeivel látja a keresztet, a Golgotát. Ez az anyás Krisztus nem örökkévaló Krisztus .... Hát melyik Krisztusba? Abba a názáreti Krisztusba? Hiszen ez a kis ház régen összeomlott, azt sem tudjuk már, hol állott! .... Hát melyik Krisztusba? Abba a pihenő Krisztusba, akinek fejét Mária mirhakenettel kente meg? Hiszen Ő erre azt mondotta, hogy Mária ezt már a temetésére tette! ... Hát melyik Krisztusba? Abba a bucsuzó Krisztusba? Hiszen

mikor tanitványaival ette a husvéti bárányt, azt mondja: ti mindnyájan megbotránkoztok bennem, sőt egy közületek el is árul engem! . . . Hát melyik Krisztusba? Abba a kereszten függő Krisztusba? Hiszen mikor rászakadt az a nagy éjszaka, az a déli éjszaka, az a legborzalmasabb éj, ennek sötétségében Ő volt az, aki vigaszért kiáltott! Hát akkor melyik Krisztusba, melyik Krisztusba? . . . . Belefektetem abba a *föltámadt Krisztusba!* Abba a diadalmaskodó, megdicsőült Krisztusba! Ez *örökkévaló* Krisztus. Nekem abba *a világban élő, de átszellemült, győzedelmes Krisztusba kell beleakasztanom lelkem békéjét.* Igy akkor nem botránkozom meg sem kereszten, sem tövisen, sem szögeken, sem kalapácson, sem vértócsákon, sem eceten, sem epén, sem könnyen, sem verejtéken, sem judáscsókon, sem áruláson, semmin, semmin. Lelkünk hurjain átsivithat az orkán, beléjük vághat keményen a szenvedés, azok a hurok nem pattannak le, nem szakadnak el.

Higyjétek, szükséges, hogy az ember az egész életét beleakassza egy másik életbe, az egész családi fészkét, mindent, amit szeret, egy felsőbb szellemi régióba. Akkor bármiképen inog is a talaj, halnak körülöttem az emberek, ha eszembe is jut, hogy majd én is rákerülök egy ágyra, amelyről nem kelek föl többé, hanem ahonnan elvisznek . . . nekem egy felsőbb harmóniám, egy felsőbb hitem, egy felsőbb világom van. Ez az én hatalmas, elszakithatatlan kötelékem, ez kapcsol engem Hozzád Uram, ez az én vasmacskám, horgonyom, ez erősségem, ez az én boldogságom.

Krisztus mondja: én vagyok a föltámadás és az élet; te is élsz és élni fogsz . . . Higyjetek abban a Krisztusban, aki az élet után is él, igy ti is élni fogtok, itt lenn pedig meglesz a lelki békétek.

Az én békém csak akkor lesz állandó, ha az egy felsőbb szellemi világból való. Az én lelki békémnek első akkordja az, hogy az én Urammal Istenemmel szellemi egyetértésben, lelki együttérzésben legyek. Ne legyenek a gondolataim lázadók, sötétek, lerontók, kétkedők, Istennel ellenkezők. Jaj, hát mit akarsz, ha magadba a diszharmóniát viszed be, hova akarsz ezzel jutni? Gondolod talán, hogy igy elérsz valamit, hogy ezáltal boldogabb leszel, hogy igy könnyebben fogsz élni . . . ?

Az én gondolataim nem szabad, hogy gyanakvók, bizalmatlanok legyetek. Ha Istennek nem hiszek, mondjátok csak, kinek higyjetek akkor ezen a világon? *Én megszeretem az Isten gondolatait és elfogadom azokat, ha még oly nagy igényeket támasztanak is az emberi ésszel szemben.* Én hiszek abban és örülök neki, hogy Krisztus mennybemenetelével nem ment el tőlük egészen, nem hagyott itt minket végleg, most is itt van, velünk van az Oltáriszentségben; hiszem és örülök neki, hogy ő láthatatlanul is köztünk jár, mint egy fényes árnyék; hiszem és örülök neki, hogy én büneimtől és azok örök büntetésétől a szent gyónás által megmenekedhetem; hiszem és örülök neki, hogy én áldozom és a kegyelem állapotában maradok, én egy szentségtartó, egy élő monstrancia vagyok . . . Ezek az én isteni gondolataim, ezek igaz voltáról én mélységesen meg vagyok győződve. *Ebben a nagy és erős hitben megtalálom az igazi békét.* Az anyaszentegyházat elfogadom az én atyai házamul, amelyben jól nevelt gyermek vagyok. Nekem az nem árvaház, nem kórház, az egy szent ház, az én szülői házam. Én tisztelem annak szentségét, fölértem jelentőségét, értékelni tudom nagy fönségét, belátom annak szükségességét; érzem, hogy enélkül én nem lehetek, hogy enélkül csak egy hontalanul lézengő ember vagyok.

Kell, hogy az Isten akaratát zugolódás nélkül teljesitsem, hogy az egyház parancsai előtt meghajoljak, hogy a törvényt elfogadjam. Lelkünknek kell egy felsőbb hatalom után stilizálódni és nem megforditva. Az *anyám nevel engem* és *nem én az anyámat.*

Az egyház egy bárka a világ tengerén. Én is utasa vagyok. Érezzem, hogy itt jó helyen vagyok; ez a hajó el nem sülyedhet, célt nem téveszthet: Jézus a révésze. És akkor nem fogom a csillagokban keresni a jeleket, — azokra én nem szorulok — és nem vettetek magamnak kártyát cigányasszonyok által, vagy bárki által; jósnőkhöz, kuruzslókhoz nem folyamodom, ezekre nincs szükségem... ! Én az Ur Jézus lába nyomába lépek, azon az uton megyek, melyet ő számomra megjárt. *Ez az ut biztos, biztos* . . . Ez az első feltétel.

2. Nem elég, hogy nekem jó hangulatom van, hogy jó kedvem van, én a békémet nem a hangulatokban keresem, én a békémet nem a véremtől veszem, én a békémet nem benyomásoktól várom, hanem egy sokkal mélyebben járó érzéstől. Melyik lesz az? Az én *harmónikus, Isten akaratával egyesült akaratom* lesz. Ha valami nem történik kedvemre és töprengek azon, hogy hát mért is nem az én akaratom teljesedett, ha ezért nem zugolódom is, de azért ez mégis hiányos erény. Akkor az Isten gondolata és az én gondolatom két irányba mennek; az Ö akarata és az én akartom két szeparált akarat lesz. Ez mindig csak széthuzó érzés marad. Az Isten gondolata és az én gondolatom; az Isten akarata és az én akaratom egy gondolat és egy akarat legyen.

Ezt kell neked megszerezned, ha nem akarsz földrengéses talajon állani (mint Japánban például csak faházak vannak, mivel annyi a földrengés, hogy megtiltották a kőből való épitkezést;) mert ahogy vannak föld-

rengések, ugy vannak kedélyrengések, érzelmi zavargások, kavarodások is. Testvérek, itt béke nem lehet. Nektek lehet jó, vagy rossz kedvetek; optimisztikus vagy sötét gondolatotok, de tudjátok mit, ne tévesszétek magatokat össze ezekkel. Mikor kedvetlen, szeszélyes, ingerlékeny vagyok, megijedek önmagamtól. Jaj, hát ez vagyok én . . . ? Nem, ez nem én vagyok. Ezek csak az én hibáim, amelyeket le akarok vetni. Nekem ki kell magamat adnom egy felsőbb kiadásban, egy javitott kiadásban; ez szándékom, de a lelkiismereti békémet nem szabad elveszitenem. Lehet modorom, az egy külső máz; lehet hangulatom, egy belső milieu; hanem a tulajdonképeni mag, az én valóságos énem: az én *lelkiismeretem.* Lelkiismeretem békéjét szivemben kell keresnem és ott kell megtalálnom. Akkor renghet a föld, dülhet a ház, szakadhatnak ránk nagy csapások, letörni nem fognak, ha lelkiismeretünkben azt a békés harmóniát megtaláltuk.

Kérdés, *megvan-e ez nekünk?* Érted-e ezt gyakorlatilag, ezt a lelkiismereti békét? Hogy állok házasságomban? Nem vagyok én *életirtó?* Vagyok-e *életszaporitó?* Milyen *titkok vannak a lelkem mélyén?* milyen az otthonom belső szelleme? *milyen ujságok járnak a házamba?* milyen a gyermekek fegyelme? mit sugárzik egyéniségem? milyen a jellemem? tudok-e valakije lenni másnak? tudok-e adni? fütetlen kályha vagyok-e télen? hideg tüzhely vagyok-e? lámpa vagyok-e, mely folyton ki van oltva? Isten akarata és az én akaratom egy akarat-e? ... Ha igen, akkor meg lesz az a lelkiismereti békém.

Egy görög bölcs szerint a lélek finom dolog, delikát dolog. Nem izre értve, hanem arra nézve, hogy hogyan kell hozzája nyulni, milyen kézzel, hogy kell azt kezelni, nevelni, ápolni. A lélek egy finom, fölötte kényes valami.

Egy szerzetes pedig a középkorban azt mondja: Monachus nihil, nisi citharam sibi vult. A jó szerzetes semmit sem akar egyebet magának. Egy ember, akinek a világból sok van, keveset akar, nem akar a maga számára többet, mint egy *citerát.*

Ez a citera az én zengő, dallamos lelkületem. Ezt nem szabad nekem soha elvesztenem; ez nem eladó semmiért. Ezt a citerát, ezt a melódikus lelkületet kell belefektetnem egész életembe. Ennek a citerának nem szabad elnémulnia soha, akkor lesz sulya, tartalma a ti egyéniségteknek.

Tehát hogy igazi békém legyen:

1. Lelkem békéjét abba a feltámadt Krisztusba kell belefektetnem.

2. A békét szivemben, lelkiismeretemben kell keresnem. — De van még egy harmadik dolog, amely nélkül igazi békére nem juthatok, t. i.:

3. Nekem még egy nagy *reménység* is kell.

Vannak kedves embereim, akik meghaltak és ugy érzem, hogy a lelkem fel van dulva, hogy nem találom meg őket.

Én való vagyok valakitől, nem valamiből. Én egy hullám vagyok, mely keletkezik és elsimul, de ha folyóban marad, nem vész el. Én egy hal vagyok, melynek a vizben van a helye, mert ez az ő eleme. Ne akarjak kilépni a medremből, ha hullám vagyok; ne akarjak partra mászni, ha halnak születtem. Ha azt elfogadom, amit el akarnak velem hitetni, hogy az egész élet csak egy cérnaszál, akkor hullám vagyok, amely kicsapott a medréből és elszivárog; hal vagyok, mely botorul a partra mászott és ott elpusztul.

Nekem hinnem kell, hogy van egy örök életem, egy halhatatlan lelkem. Mikor azt imádkozom: „Hiszek egy

Istenben, mindenható atyában, stb. . . . és az örök életet; ámen," ezt így is mondhatnám: „Hiszem az én halhatatlan lelkemet," Reám nagy jövő vár: egy örökkévalóság.

Ha az élet csak azért van, hogy elmuljon; ha az egész lét egy érthetetlen Szaharába vész el; ha az egész emberiség csak azért él, hogy azután vége legyen; ha csak azért születtem, hogy küzdjek, vigadjak, sírjak és örüljek és aztán meghaljak, eltemessenek, elporladjak és ezzel vége, nincs tovább . . . hol találja meg az ember szive békéjét, miben? Az indolenciában, vagy a teljes blazirtságban? Tudják mit: az egy olyan „Übermensch" s a vége — önmeghasonlás.

Nekem kell hinnem a lélekben és az örökkévalóságban. Akkor kielégittetik az én nagy vágyam, az élet vágya; akkor kielégittetnek az én felsőbb igényeim; akkor, ami bennem csak üres tartány volt, negtelik értékkel; az elpattant hurok összekötődnek és én azt mondom: *igen, igen, én érzem, hogy ez kell nekem, ez a teljes élet s ebbe találom meg végleg lelkem békéjét . . .*

Vannak itt sokszor Tamások, Tamások, akik nem a föltámadt Krisztusban kételkednek, hanem akik kételkednek önmagukban. Azokat meg kell gyógyitani. „Lásd kezeimen a szögek helyét és bocsásd ujjaidat oldalamba . . ." mondá Jézus. Értsd meg magadat, a te sebzett szivedet, a te vérző lelkedet, a te kinzó, ki nem elégitett igényeidet! Ha te letagadod az örökkévalóságot, akkor te egy fa vagy, amelynek levágták a koronáját és nem tud tovább nőni, hanem itt áll csonkán, reménytelenül. Minek az a gyökér, a törzs, ha a bennük rejlő erők nem tudnak formát önteni? ha nem képesek lombbá, virággá, gyümölcscsé alakulni? Minek a lét, az élet, ha nincs folytatása? Minek akkor az óhaj, a jobbnak vágása, ha a vágy, az az életvágy, nem tud érvényesülni?

Az a kis fecskemadár, mikor itt zörög az avar, hullnak a levelek, honnan tudja, hogy ott messze . . . messze, a nagy tengeren tul, meleg fuvalmak lengnek, zöldel mnden, s kék ég alatt illatos virágok nyilnak? Megmondja ezt neki ösztöne, a sejtelme. Mi bennünk is megvan ez a sejtelem. Ez bennünk nem is sejtelem már, hanem érzés, tudat; örök értékünknek, halhatatlan lelkünknek megérzése; örök hazánk létezésének biztos tudata.

Mi történt Dunántul? Egy nagyon vig és mulatós fiatal asszony elment farsangolni Vámosgyörkre. Kedves, jószivü asszonyka volt; Szekszárdon egy családot istápolt. Éjjel egyszer csak arra ébred fel, hogy valaki megfogja őt. Felkel és körülnéz, hogy ki van itt és igy teljes öntudatnál lévén, hall egy hangot: „Nagyasszonyom, én meghaltam, én vagyok az a szegény asszony, akit maga istápolt; nincs lepedőm, nincs koporsóm, kérem, szerezzen nekem." Az asszony rögtön befogatott, de nagy hó volt és rossz ut, igy csak harmadnapra vetődött haza. Egyenesen a szegény asszony lakására hajtatott. Éppen akkor jön ki a házból a lánya és azt mondja: „Jaj, tessék csak elképzelni, milyen nagy gyász ért minket: meghalt az édesanyám. És olyan bajban vagyunk, nincs egy lepedőnk, nincs koporsók, amibe eltemethetnők . . ." Sok mindenfélét hall igy az ember, a felét se hiszi el; de ez igaz, ezt teljesen megbizható egyéntől hallottam, tehát nemcsak afféle vénasszony-beszéd. Több ilyen dolgot is tudok. Például egy Zágrábban időző kadétnak meghalt az édesanyja. A fiu álmodott anyjáról, aki azt mondta neki: „Ich geh' jetzt fort; bleibe ein gutes Kind, sei immer brav." Ugyanezt megérezte a város másik részében, intézetben levő nőtestvére is. Felugrott az ágyban, borzasztóan elkezdett sirni és azt mondta, hogy látta álmában az anyját, amint elment és ő érzi, hogy meghalt . . .

A lélekben nem lehet kételkedni, a léleknek van egy élete, ezt letagadni nem lehet. A viszontlátás boldog reményében élek és az örök élet hitével járok a világban. *Hogy a lelkek közlekednek, az világos, de azért asztaltáncoltatásnak, a szellemidézésnek,* mélyen tisztelt Hölgyeim, *nincs semmi értelme!*

Mert ugyebár a lélek az felsőbb valami és ugy hivogatni azoknak a lelkeit, akik meghaltak, ez egy furcsa ötlet és ugy-e egy kicsit izetlen is? Meglehetősen extragondolat, nemde, hogy én a lelket felhivom — akárcsak telefonice! — ő eljön és azt mondja: „Kaschamadiener, itt vagyok, mit parancsol, mivel szolgálhatok . . . ? A lélek ad nekünk randevut és nem mi neki.

A tilalomtól és minden mástól eltekintve, aki ilyesmikbe belekeveri magát, az idegrendszerében is megrendül, megbomlik. Egy müncheni tanár is azt mondja, hogy spiritiszta lett és három hét alatt teljesen tönkré ment. Az mondja, belátta, hogy ez nem embernek való, ez egy öntudatalatti világ, nem bizhatjuk rá magunkat; azt mondja, ne foglalkozzanak vele, mert az ember megzavarodik, elveszti lelke lelke egyensulyát, de teljesen igaz és megbizható eligazitást még sem kap.

Mélyen tisztelt Hölgyeim! *Én akarom, hogy kegyetek lássanak, értékeljenek. Én azt akarom, hogy Önök belássák, hogy itt nemcsak törvényről, parancsról van szó, hogy itt a tilalom nemcsak üres frázis, hanem hogy vannak nyomós okok, amelyek szükségessé teszik az eligazitásokat a lélekben. A* parancs nem egy kemény iga, egy békó, ez egy jóakaratu figyelmeztető; egy vésztjelző; egy tilalomfa a lélek utainak veszélyes pontjain, hogy erre ne menjenek.*)

*) Ezt a kis kitérést a püspök úr azért tette, mert közvetlenül ezen beszéde előtt *névtelen* levelet kapott, melyben felkérték, hogy mondja el a véleményét a *spiritizmusról.*

Szeressétek azokat, akiket birtatok, ajánljátok fel jócselekedeteiteket érettök. Fáj nektek, hogy elmentek és sirtok utánuk. Sirhattok, de mikor sirtok és eltorzul az arcotok, ne torzuljon el a lelketek, hanem abban — örök, szent remény legyen. És ha a fájdalom tépi a szíveteket s nem találjátok meg a vigasztalást, kérdezzétek meg attól, aki előre ment: „Hát tetszem neked igy, hát nézd, tetszem neked igy, reménytelenül, összetörve, teljesen gyászba merülve? Ugy-e nem!" Hát sirjatok, mert szerettek, de higyjetek, mert szerettek és dolgozzatok, mert szerettek és lássátok, ez a megnyugvás felé visz benneteket. A lelki béke felé vezet titeket az a biztos hit, hogy majd egykor . . . ott . . . tul . . . feltaláljátok mindazokat, akikről azt mondjátok, hogy meghaltak . . .

„Pax vobis, ego sum", *békesség nektek, én vagyok;* ti is vagytok és mondjátok ezt azokra is, akik meghaltak. Béke velem, mert ti vagytok; én nem félek. Imádkozom értetek, hogy haladjatok az örök békesség felé . . . az Isten áldjon meg és vezéreljen benneteket . . . Ez az a citera. Ezt a harmónikus lelkületet igényeljük, ezt kérjük, ezt iparkodjunk magunknak megszerezni és akkor meg vagyok győződve, ha igy haladunk citerás lélekkel, nemcsak szivünk, de lelkünk is békében lesz.

Negyedik beszéd.

Légy hüséges mindhalálig...

Mélyen tisztelt Hölgyeim!

Azt szokták mondani: „Den Taten des Kriegsgottes stellen wir entgegen das Schweigen.“ Mi ezzel nem érjük be. Nagyon kevés az hallgatni, mikor olyan iszonyu, rémséges, világrenditő tettek impressziói szakadnak ránk; mikor egy pusztuló világ környékez minket, akkor a hallgatás passzivitásába merülni vajmi kevés. „Den Taten des Kriegsgottes stellen wir entgegen das *Leben*.“ Ez a mondás már más érzést vált ki belőlünk, azzal a sok, sok fekete benyomással szemben. Mi máskép akarunk felelni a minket környékező rosszra. Bennünk lélek van, itt nemet mondani, hallgatni, szenvedni, letörni, lemondani, csüggedni, kétségbeesni, az nem pozitivum, az minus, az semmi.

Ha egy rossz világ környékez engem — s ebből a rosszból van elég — akkor az Isten lelke engem pozitiv tettekre ösztönöz. Ha magamban veszem észre ennek a rossznak valamiféle uralmát, a bennem érvényesülő rosszat, szintén ugy felelek rá, hogy ezzel is szembe állitom az életet, az eleven akciót. Ezzel lelkemet fölényessé teszem. Érezni fogom, hogy ez igy helyes, hogy ez igy jól van.

A szerepembe csak ugy találom bele magamat, ha abba nagy élethirással, — nem akarom mondani, életkedvvel, (nagy szó ez ilyen gyászos világban) — állok bele és azt mondom: kő vagyok, nem hagyom magamat, ha a kalapács letör is belőlem, de ne legyenek szándékaim szétomlók, mint valami gipsz, vagy homokkő, legyek legalább egy darab gránit.

Kapocs vagyok lelkek között. Lelkem, érzelmeim a kapcsok, melyek másokhoz füznek. Ha ez a kötelék feszül is, nem szabad neki olyan könnyen szétszakadni, mintha csak köd, csak sóhaj volna.

Egy nagy depresszió alatt áll az egész világ. Ennek a világnak nyomasztó sulya szakad rám. Nézd, neked ezzel szemben reakcióba kell lépned és azt mondanod: Uram, én hiszem, hogy lélek van bennem; én hiszem, hogy egy szikra van Belőled bennem; hogy van ellenálló képességem; hiszem, ha én a Szentlélek inditásait felhasználom, lelkem üdvéhez mindég közelebb és közelebb jutok.

Nézzék, ébresszék fel magukban a kedvet az élethez. Azt a kedvet, amely nem táncos kedv, nem pajzán, hahotázó, éneklő kedv, hanem, amely az Isten országa, *„pax et gaudium,"* békesség és öröm. Valami olyan szentelt béke, mélységes szent öröm; öröm, nem a szó világias értelmében, hanem igazi értelmében, amely a valódi tartalmasság. Ez képes kitölteni a lelket, igy aztán bir vele

Bevezetésül ezt a gondolatot adom, édes Testvérem: neked véred van, lelked van, azt nem szabad elnyomoritanod; benned vannak uj inditások, mint a tavaszi fuvalom, ezeket nem szabad elfojtanod; vannak benned uj fakadások, mint a tavaszi hajtás, ezeket nem szabad letörni magadról. *A lélek egy olyan fa, amely nemcsak ta-*

vasszal, hanem nyáron, ősszel és télen is hajt. Ha koros ember is vagyok; ha törzsem már öreg, görbült, kérges is, mégse hagyok fel a sarjadással; zuzmós ág is rejthet áprilisi rügyet; ha fejemet már be is vonta az idő mohával, de azért abban az őszülő fejben mindég lehetnek ifju gondolatok; a hó alatt lehet tavaszi vetés: a fehér haj sok fiatalos törekvést takarhat . . .

1. Az első, amit ajánlhatok, hogy *gyülöld mindig azt, ami rossz, ami nemtelen, alacsony, piszkos, homályos, iszapos, lapos, hideg, ami törpit, de főleg ami téged önmagaddal valamiképen ellenkezésbe hoz.*" „Tamquam a facie colubri fuge", fuss ettől, mint mikor az avarban zörgő vipera megriaszt. Legyen az egy természetes nobilitás benned, hogy a rosszat utáld. Erre is rá kell magunkat nevelnünk. Vannak ugyan finom természetek, amelyeknél ez nem nevelés, hanem adomány, de legtöbbször, hogy ez ne csak áprilisi időjárás, *hanem folytonos hangulat legyen,* arra rá kell magunkat nevelni. Kell egy fölséges tisztelet az isteni, az eszményi iránt, egy erős vonzalom az emberi sziv nemes érzelmei iránt, egy nagy vágy az Isten kegyelme után, kell, — hogy ugy mondjam, — egy szenvedélyes sóvárgás a tisztaság után. Hogy az ember ezeket mindig szem előtt tartsa, ezektől el ne szakadjon és ezeket az életben meg is valósitsa: őszintén, igazán *gyülölnie kell a rosszat.*

Kell, hogy Isten között és köztem ne legyen idegenség; hogy az a jó ne legyen csak rám oktrojálva, rám öntve valami gyönge, könnyen lekopó foncsorral, hanem hogy az ugy belülről legyen bennem kinevelve. Akarom, hogy én intim valakije legyek az eszményi jónak, szentnek. Az Isten folyton azt akarja, hogy gyermekei legyenek az emberek; ne foglyai, rabszolgái, jobbágyai, ne

csak tanitványai, — mert hisz az is idegen vér, — hanem, hogy azok egy vér, egy lélek legyenek Vele, *gyermekei legyenek.*

Fehérváron beszélte el nekem egy asszony: „Tizennyolc éves voltam, mikor meghalt a férjem. Hazajöttünk a szinházból és tizenkét órakor már ott térdeltem a halálos ágya mellett: szivszélhüdés érte. És tudja Püspök ur, az ugy bántott volna engemet, az olyan borzasztó lett volna nekem, ha ő velem szemben valami hideg gondolatokkal ment volna el innen. Ugy elgondoltam: „Én most távol vagyok tőled, de lelkem áthidalja ezt az ürt. Érzem, hogy a bizalmatlanság, vagy valami, amit még nem közöltem veled, most egy jégfal lenne köztem és közted, az én lelkem és a te lelked között. De nincsen ilyen választófal köztünk, együtt leszünk ezután is; szeretetem átér hozzá . . ." Igy beszélt az asszony . . . Azt gondoltam magamban: ez intimitás, ez igazi szeretet, ez lelkiség . . .!

Nincs olyan intimitás, mint az Isten és a lélek között. Ha ezt átérezzük, akkor a parancs nem parancs többé nekünk, hanem édes szó; a törvény nem törvény, hanem szerető, vezető akarat. Akkor az Isten fölsége, az nem nyom, hanem emel; az engem nem mángorol le, nem lapit le, hanem a hónom alá nyul és visz fölfelé. Hogy Isten között és köztem ne legyenek hideg, idegen gondolatok, ehhez kell egy nemes érzés, — kulturpalotában lévén, — egy fölséges, krisztusi kultura, elite, tiszta vér, kék vér, — pardon! — krisztusi vér; ez az igazi.

Hogyha én a szivembe nézek és ott olyan ellentétes gondolatokat, kavargó érzéseket látok, azért nem kell megijednem. Minden tehetséget folyton nevelni kell. Nevelnem kell magamat a jónak szeretetére, a rossznak

megérzésére: a nemesebbért való lelkesülésem által, a legszebbért való odaadás által. Azért mutatta be az Ur Jézus a szép léleknek igéző példáját, ez az a „nagy benignitas", az az emberségessége az Istennek, az a barátságossága a fölségesnek. Hálát adok Neked Uram, hogy Te szeretsz minket; hogy Te ide közénk való vagy és mi oda fel, Hozzád valók vagyunk! Nekünk nem szabad földet turnunk, hanem isteni nyomokban kell járnunk.

Az embereket szokás tifusz, kolera, himlő ellen beoltani: *hát kérem, oltsák be magukat a nemtelenség, a hidegség, a szivtelenség, az apathia ellen; oltsák be magukat a lélek lehülése, a szellemi üresség ellen.* Mivel? *Szentlélekkel, Krisztus vérével,* krisztusi szeretettel. Természetes, hogy ha igy beoltom magam, akkor az ezzel ellenkező kivész.

Van egy nagy aggodalmam magamért, hogy mi lesz velem? Nem ugy értem, hogy milyen csapás ér engem, hogy nagybeteg leszek, hogy milyen nehézségeken kell még átesnem, hanem az én aggodalmam az, hogy mi lesz a lelkemmel? Mert hisz' látjuk, hogy az ember sokszor fordulópontokhoz ér és az a fordulópont olyan, mint mikor két vágány szétágazásánál állunk, amelyek közül az egyik elvisz Szibériába, a másik Itáliába. Az ember sokszor jut olyan helyzetbe, hogy ugyancsak össze kell szednie erejét, hogy megállja a helyét és el ne bukjék. Az embernek vannak érzelmei, ragaszkodásai, vonzalmai, amelyek oly természetesek és mégis ellenszenvesek, jogtalanok, bár sziv szerint valók . . . Az ember sokszor konfliktusokba kerül: a morál és a jog konfliktusába, — ez nem is ritka dolog. — Lehet olyan szimpátiát, vonzalmat érezni, amely bün a külső körülmények miatt. Van egy nagy, aggódó szeretetem magam iránt, — mert kiszámit-

hatatlan az ember szive: Szent Pálként — látja el a jót, de a rosszra hajlik . . .

Nem ember az, aki ezt meg nem tapasztalta és nem igazán résztvevő szamaritánus és irgalmas ember, aki valaha maga el nem ment ezen örvények fölött. Aki belé-jük néz, különösen, ha a tüzpróbán önmaga már átesett, látja a benne vergődőket, nem mondja, hogy alávalók, hanem, hogy szerencsétlenek és ki akarja őket onnan emelni.

Aggodalmam van, hogy megállom-e a helyemet; aggodalmam van, hogy vagyok-e elég tapintatos és finom; aggodalmam, hogy mi minden van belekeverve az én vérembe, amivel én nem azonosithatom magamat. A zsoltáros mondja: „Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce me": az én titkos és idegen büneimtől tisztits meg engemet Uram! Van sok titkos bünöm, amelyekkel magam sem vagyok egészen tisztában; van sok idegen bünöm, amely nem az enyém, de mégis reám tartozik. Van sok árnyék rajtam; minél mélyebb ember vagyok, annál többet veszek észre magamon. Azért van a szigoruan morális léleknek kissé pesszimisztikus vonása, sokszor még a kulturával szemben is.

Hányszor halljuk: a „bête humaine"-ből nem csinálhatnak jót. A közmondás azt tartja: Naturam si furca expellas, tamen usqque recurret. A rossz természet, ha vasvillával üzzük is el, mégis visszatér. De nekünk nem ez a hitvalláunk: mi át vagyunk hatva annak a tudatától, hogy jobbra csak ugy vihetjük, *ha egy folyton bizakodó, állandóan ruganyos lelkületet honositunk meg magunkban.*

Én a rosszat kerülni akarom és nem mondom, hogy nem lehet. Dehogy nem lehet, dehogy nem lehet! Csak *néha — nem sikerül.* Azért én szivből törekszem, aka-

rok . . . és látjátok, ez az értéke az embernek, ez a csengő jóakarat. Én hiszem, hogy kerülni lehet a rosszat és iparkodom is erre. A mi feladatunk jónak lenni. Ennek minden hivatásban megfelelhetünk. Az én szerepem elsősorban nem az, hogy püspök vagyok, hanem hogy jó ember legyek.

Az én sugóm: az én Szentlelkem. Színész vagyok, a világ szinpadján. Ez a sugó cserben nem hagy engem és ha reá hallgatok, soha sem sülök föl, mindég jól játszom, azaz jól élek. Én erre a sugóra fülelek, ellesem még a lehelletét is. Hogy nekünk ezzel a sugóval ilyen intim, jó viszonyunk legyen, higyjünk Benne, bizzunk Benne s szeressük meg Őt. Szivből kell imádnunk a Szentlelket. Őt lelkünk erőforrásának, gyökerének kell tekintenünk.

Az emberek folyton panaszkodnak, hogy ilyen, meg olyan gyarlók, betegek, hogy olyan könnyen elcsüggednek. Tudom, hogy gyarló vagyok; de ez nem bünöm. Tudom, hogy beteg vagyok, gyenge vagyok, kell nekem orvos, gyámolitó: az Isten. Hiszen a betegség nem bün, a gyengeség nem bün, a gyarlóság sem bün. A jó akarat a gyarlóság, betegség, nyomoruság, csetlés-botlás dacára odavisz minket, ahova vágyunk: a napsugaras egészségbe.

Igen . . . ismétlem, amiről annyira nem szeretnek hallani az emberek: *akarni kell* . . . Akarni kell és akkor mi lesz? Akkor valami lesz. De akkor minden lesz? . . . Nem. *Az emberek sohasem befejezettek.* Az ember folyton egy ház, mely épül, — sohasem remekmü. Egy helytt a tetőn van még kiegésziteni való; itt a vakolat hiányzik, ott valami még nincsen elsimitva. Mi folyton készülőfélben vagyunk. Mi a befejezetlenségnek — nem mondom az átkában, hanem — a sorsában részesülünk. A jóakarat

folytonos lökésekben, lenditésekben, ösztökélésekben érvényesül. hogy hát: mi lesz, gyerünk, előre, előre! Sohase mondhatjátok, hogy már elég. Nem elég; soh'sem elég!

És nézzétek kedves Testvéreim! az ember sokszor kifárad. Az épitkezési telep, az nem park, jaj, az a sok gödör, bucka, piszok . . . Ne azt nézd, hanem azt, hogy az emberi lélek, hál' Istennek sohasem kész. Ha ősz is a hajad, ott lent, alatta, még nem kész az ember. Hála Istennek, hogy nem vagyok kész. Igy mindég akarhatom a szebbet, a nemesebbet. Arra is születtem, hogy folyton akarjam a jobbat. *Én arra születtem, hogy folyton törekedjem,* folyton nyujtózkodjam és az apostol szerint, amik mögöttem vannak, azokat elfelejtsem s csak az előttem valókat nézzem; én egy vágyódó lélek vagyok. Ez az a lelki tavasz; a folyton fakadni akaró, a jobbat, nemesebbet magában kialakitani vágyó lelkület.

Ne tegyünk magunknak szemrehányást, hogy ezt, vagy azt nem érhettük még el, hogy akadályoz valami... Ha telivér, zabla kell a szájába. Gebének fölösleges, azt kötéllel kell huzni, hogy menjen. Minél több a szenvedély, a forró vér valakiben, annál inkább szüksége van gyeplőre, egy jó vezetésre, egy erős kézre, egy erős marokra. A jó ember folyton fegyelmet, zablát, ritmust, törvényt akar . . . Ezt el kell fogadni alapul.

Folyton jobbra kell törekednem, de azért *elkeseritő, kedvemet lehütő szemrehányásokat nem kell tennem magamnak;* nem kell letörnöm magamban a bizalmat . . . A virágot nem vitriollal szokás öntözni, hanem vizzel . . . Ne hütsd le magad azzal, hogy hát te ilyen, meg olyan vagy, ugy sem lesz belőled semmi. Ez rossz pszihológia, rossz pedagógia, rossz, rossz. A kiindulópont és a cél között egy hosszu ut van, ezt nem lehet egy ugrással meg-

tenni; azt meg kell járni, meg kell járni . . . És minél magasabban van a cél, annál meredekebb, következőleg nehezebb is az ut . . .

Nekem a jó kedvemet, a bizó kedvemet meg kell tartanom. Akkor biztos, biztos, hogy a lelkemnek meg van a maga miliője, a melege, a napsugara, az a tiszta levegője, az a rossz benyomásoktól távol levő, biztos környezete, melyben nemesebbé válhatik.

Én nemes paripa vagyok, nekem kantár kell. Én fékezni, irányitani akarom indulataimat. Értsük meg ezt, értsük meg magunkat és ezt a mi tulajdonságunkat, a mi igényeinket. Fogjunk hozzá a lélek nevelésének, kialakitásának müvészetéhez; igy okvetlenül jutunk valamire.

2. Ez volna az egyik, t. i. hogy az ember hogyan akarja a rosszat kerülni. De ezzel be nem érem. Nekem ugyanis nem csak kerülnöm, bánnom, magamról folyton lehántanom kell a rosszat és nemcsak hinnem kell, hogy ez sikerül is majd kellő türelemmel, hanem *folytonosan és hüségesen kell a jót gyakorolnom.*

Tetszik tudni, mi a jó élet és a boldog örökkévalóság záloga? *A hüség.* Az Ur Jézus azt mondja: „Légy hüséges mindhalálig és neked adom az élet koszoruját.“ Vagyis megforditva: a koszorus, virágos életet. Neked adom a tavaszi, az örömteljes, menyegzős életet. Benned az élet szépen kifejlődik egy föltétel alatt, t. i. ha igazán hü leszel. Legyünk hüek a legkisebb dolgokban is. Kell, hogy az ember hü legyen imáihoz, lelkigyakorlataihoz, erkölcsi igényeihez, hogy az ember tisztelje Isten törvényeit, valóságos kultuszt üzzön belőle, hogy az ember *imádkozza* a tizparancsolatot, ne csak mondja. A tizparancsolatot imádkozni kell, nem recitálni. Mikor én azt mondom: „Ne ölj“, igy imádkozom: „Nem, Uram, én

nem ölök; nem ölök meg senkit, nem hervasztok el egy lelket sem; nem ölöm meg, nem hervasztom el magamat sem, nem . . . nem . . . Uram, én szeretem az életet . . .“ És igy kell imádkoznom az elsőtől a tizedikig.

Mély tisztelettel, nagy devócióval, készséges hüséggel kell tennem a jót. Ha ránevelem magamat erre a kultuszra, megint csak érezni fogom, hogy Isten gyermeke vagyok. Itt már nem a kényszer, a diktatura, a büntetés a vezető gondolat, hanem itt egy fölséges készség dominál, amelyet a tisztelet inspirál.

Borzasztó, hogy hol vannak az emberek, milyen mélyen lent. Milyen tudatlanságban, milyen sötétségben, miféle piszokban; rettenetes! Ennek meglátásakor kitüzesednek a nemesebb lelkek és érzik, hogy itt segiteni kell, itt valamit tenni kell, hogy ez ne maradjon mindég egy ilyen szennyes, önző, foltos, ragyás, elhomályosodott kulturérték.

Azt mondja a próféta: „Tüzet kérek a magam számára.“ Ha mi szemléljük azt a sok gyalázatos posványt, fertőt, mellyel lépten-nyomon találkozhatunk, kigyul bennünk a léleknek a nemesebb után való sóvárgása. Szenvedélyesebben fogunk ragaszkodni a jóhoz és hüségesebben fogjuk azt gyakorolni. Ez az a tüz; a lélek tüze. Ezt a tüzet nem hangulatokban leljük meg. Tüz: az egy erős kivánság, a feszülése a léleknek, egy izzása a szellemnek, egy lendület, egy olyan vágyódás; egy erjedés és felforrás . . . Ez legyen meg bennünk, igy okvetlenül jutunk valamire.

Ne mondja ezt nekem senki: „Én annyiszor mondom a gyónásban: „erősen fogadom, hogy többé nem vétkezem . . . “ de ez azért voltaképen semmit sem jelent, mert mégis csak a régi csapáson járok és javulást nem veszek

észre. Erre azt felelem: világos, hogy belőled nem lehet más ember máról-holnapra; — hiszen ezt kívánni esztelenség! Ne is gyötörd magad ezzel a gondolattal! Hanem ha azt mondod: „Én ezentul jobban vigyázok magamra", az mindég igaz lehet. „Nekem ezentul nagy gondom lesz arra, hogy bizonyos alkalmakkor megembereljem magamat. És ha kijöttem a sodromból huszszor, iparkodom, hogy máskor legföljebb tizenkilencszer jöjjek ki." *Ez* legyen az, hogy „többé nem vétkezem".

Az emberi gyarlóságokat lehetetlenség kiirtani, de ezek dacára lehet az ember jó. Ezzel csináljunk magunknak kedvet: *Gyarló* ember vagyok, de *jó* ember vagyok, mert mindennap a jobbat akarom; este azt mondom, holnap jobb leszek, mint amilyen ma voltam . . .

Én minden rosszat gyülölök. De főleg azt a rosszat, amely a lélek liliomának fehérségét veszélyezteti. Ennek még a vetületét, az árnyékát is kerülöm. Mondhatják, de hiszen ez már tulzó idealizmus, ez már fanatizmus! Igen, igen, én fanatikusa, ideálistája vagyok az erkölcsi tisztaságnak. Én erre a fokra állitom a lelkemet. A tiszta érzelmekbe, gondolatokba kapcsolom bele és onnan le nem akasztom, bármi történjék. Ha valakinek a lelke sugározza ezt a ragyogó tisztaságot, ezt a meleg jóindulatot, ezt a fölényes eleganciát, ezt a vonzó előkelőséget, abban már *megállapodott jóság* van; aki ezzel a jellemével hat másokra, abban *tartalom* van.

Meg van benned ez a tartalom? . . . Ha igen, ugy érezni fogod, hogy igy tudsz másoknak valakije lenni. Akinek van hozzá érzéke, az rögtön észre veszi, hogy igy egy értékes lélekre talált benned. Milyen jól, mily megnyugtatóan hat az emberre egy korrekt lélek! Én örülök, ha van anyám, férjem, gyermekem, egy jó emberem, aki-

ben megbizhatom. Én örülök annak, ha magam is egy megbizható ember vagyok.

A tiszta erkölcs, az őszinteség, a viselkedés comme il faut, a helyes felfogás, a tapintat, a barátságosság, a szivesség, mind, mind ragyogó példa. Ha öntudatos jó akarattal jó benyomást gyakorolok ezekkel másokra, másoknak könnyebbé tudom tenni az életet, ha csak egy mosolylyal is, — ez zsivbeli jóság.

Ha valaki kiment valakit egy nagy veszélyből; ha megvédelmezi egy nagy támadással szemben, — az nagy akció; de ha valakiben megvan az a finom, előkelő lelkület, hogy másokkal tud titokban jót tenni, tud másokkal lelket közölni, másokba lelket belopni, ez már igazán lovagiasság, az erkölcsnek lovagiassága. Miért ne akarnók ezt? Hisz' ez ránk nézve is a legjobb! És miért ne akarnók a legjobbat?

3. Egy pontot még! *Az ember nemesitse magát azzal, hogy másokat mindig tisztel.*

Az anya tisztelje gyermekét. Ez nem ügyetlenség, nem tulkapás, nem egy bizarr gondolat, ez nem az anyai méltóság feladása. Az anya a gyermekében ne a gyermekét, az ember társában ne az embert, hanem az Isten lelkét tisztelje. Az egy csodálatos érzés, mikor egy emberrel szemben áll, emberrel, akiben tudja, hogy örök érték van.

Itéljünk mindig tisztelettel másokról. Lehet akkor pletyka? Ha szó kerül másokról, álljanak bele avval a tisztelő jóindulattal; majd meglátják, milyen gyeplő ez! Én látom másnak a hibáját, de nem török pálcát fölötte, tisztelettel nyilatkozom róla. Én folyton látom, hogy alávaló az a másik ember, de nem adom fel a reményt, mindig emelni akarom. Én itélkezem másról, de méltányos

itélettel. Én valakit még alávalóságában is megtisztelek és nem vetem meg őt.

Ha valakiről beszélek, — gondolom máskor is mondtam és megint mondom, mert jól mondtam, — elképzelem, hogy egy spanyol fal mögött áll az illető és hallja minden szavamat. Én nem a kigyónyelv sziszegésével beszélek hibáiról, hanem a testvér akcentusával. Tessék megpróbálni! „Probieren kost's nichts" . . . Ha valahol, akár zsurban, vagy estélyen említést tesznek más hibáiról és kezdik élesebben kikezdeni, olyankor gondolja az ember, hogy egy spanyol fal mögött áll az, akiről szó van. És én most kezdek beszélni róla, de ugy, hogy hadd hallja meg. Tudom, hogy hibázott és beszélek erről, mert mindenki tudja, nem követek el megszólást. De a hibákról való beszédben lehet szeretetlenség. A szeretetlenséget *kiradirozom belőle.*

Egy ügyvéd a multkor meglátogatott. Régóta ismerem, kitünő fiatal ember. Emlitette, hogy egy válóperben ő védte az asszonyt és — nyert. Megkérdeztem, mi tette a legnagyobb benyomást a biróra? Elbeszéli: „Azt mondta az ellenfél ügyvéde: „Nem zörög a haraszt, ha a szél nem fujja . . . nem hiába beszélnek annyi rosszat erről az asszonyról, kell hogy valami igaz legyen benne!" S ekkor egy szerencsés ötletem támadt; azt mondtam: „zörög a haraszt akkor is, ha nem fuj a szél, de ha kigyó sziszeg alatta . . . "

Tisztelettel, megértéssel, emberségesen kezelni másokat, az egy fölséges haladás. Aki ezzel beoltja magát, az krisztusi szellemmel van telitve és nagy lelki elegánciára tesz szert.

Főleg a magyar társadalomtól, de különösen a hölgyektől várom ezt a finom érzést. A nő érzése finomabb;

meglát, megérez közvetlenséggel. Nem kell neki sokat tapogatózni, hanem direkte odalát, észrevesz; és ez nagy előny, nagy fölény. Jobb látni, mint gondolkodni. Minek hosszan levezetni valamit, ha közvetlenül a végére érhetünk? . . .

Akikben ilyen erkölcsi érzék van, azokban misszió van. Az a küldetésük van, hogy az erkölcsöt, a finomodást ők hintsék a szivek talajába.

Mélyen tisztelt Hölgyeim! Ez a legnagyobb szolgálat, amit a világnak tehetnek!

Azt mondják: „Kutten und Röcke regieren die Welt." Ujabban: „Die Kutten sind schon abgetan, aber die Röcke, die sind noch am Regiment" . . . Hát ha ez nem is egészen ugy van, de annyi biztos, hogy a nő erkölcse óriási behatással van az egész társadalomra. Kell, hogy ebben az uralomban, — majd azt mondtam, papucsuralomban, de nemes papucsuralomban — finomító befolyással legyenek az emberekre.

Ez legkivált a nő feladata, de egyszersmind minden keresztény léleké, akiben megmozdul a lelkiismeret és akiben apostoli lélek van, aki más szinben látja a bünt, mint az, aki nem érez még olyan világosan . . . Ezek a lelkek vegyék ki a részüket az erős munkából, álljanak bele a társadalomba, a szociális akciókba, az iskolába és neveljék a jobb embert.

Főleg arra kérem Önöket, mélyen tisztelt Hölgyeim, hogy az édesanyák ne bizzák gyermekeik nevelését az iskolára. Mert jóllehet, az iskola sokat nevel, de embert nevelni nem fog. Ez csakis a családi fészek melegében történhetik. És ha a családi milieu kezet fog és kooperál az iskolával és ha abban az iskolában vannak tanitónők, aki-

ket a krisztusi szellem inspirál, mindenesetre egy erkölcsösebb, kötelességtudóbb nemzedéket kapunk.

Vegyétek ezt tőlem ugy, mint aki perspektivákat akar nyitni, aki lelkeket az erkölcs előmozditásának problémájába akar beavatni, őket azokra a nagy utakra állitani, melyek a *végtelenbe* vezetnek ... melyek bármerre is visznek, mindig csak *fölfelé* vezetnek.

És ez kell nekem ... Hogy bármeddig élek, mindig közelebb juthassak Istenhez, közelebb ahhoz a koszoruhoz, melyet Isten köt számomra, mikor mondja: „Légy hü, igazán hü, kitartó és neked adom az élet koszoruját! ..."

Ötödik beszéd.

A repedt lelkeknek Isten a megolvasztója . . .

Mélyen tisztelt Hölgyeim!

Az ember bármiképen hangolja is harmóniára a lelkét és bármennyire iparkodjék is Krisztus példáját követni, nem ragadhatja ki közeléből azt az árnyékot, nem egyenlitheti ki azokat az ellentéteket, melyekkel tele van a világ és nem szüntetheti meg azokat az ütközéseket, amelyekkel az embernek életében meg kell küzdenie.

Az imádság, a meditáció, a lelkigyakorlat, rá akarja képesiteni az embert az élet igazán szent, krisztusi stilusára s fel akarja avatni az élet küzdelmeinek a világ porondján való hősies megvivására. De nem szabad elfelejtened, hogy honnan végy erőt azon nehézségek ellen, melyekbe ütközöl; honnan merits energiát, hogy azzal a sok hanyatlással, alávalósággal, azzal a sok fagyasztó dekadenciával, mellyel oly gyakran találkozol, sikeresen megküzdhess és el ne veszitsd magadat, sem ideáljaidat?

Az Ószövetségben meg van irva, hogy Mózes bement a sötétségbe és ott megkapta a törvényt. Mikor a sötétségből kijött, az arca világos lett és fénysugarakat szórt; a sötétségből fényt hozott. Sötétségből fényt! . . . Csodálatos probléma! Az életben a sötétségek elkerülhe-

tetlenek. Itt is, ott is érthetetlenségekre, rejtelmes, misztikus dolgokra akadunk, amiket nem vagyunk képesek magunknak kimagyarázni; hisz' maga az ember is egy misztikum! Vannak talányok, melyeknek megfejtését a haladás, a müvelődés magával hozza, de vannak olyan kérdések is, melyek megoldásánál a legnagyobb lángész is csütörtököt mond. Az emberi értelem egy bizonyos fokon túl nem képes menni, ott már kezdődik számára a homály, az elmosódottság, az érthetetlenség . . .

I. Ki érti a bünt, a bünnek következményeit? Ki érti a kegyelem titokzatos müködését a lélekben; ki érti az életet; a keresztet; ki érti, hogy a fiatal teremtés a házasságban szerencsétlen; hogy sokszor a jóság is akadály, mert sokszor von korlátot a legnemesebb törekvések elé; ki érti a bünnek sajátos átkait . . . ? És igy tovább . . . a kérdések egész litániáján keresztül . . . Ez sötétség és ebből világosságot kell hozni, világosságot! De ki hozza ezt nekem? Hát Mózes; a világosság: a törvény. De az a törvény kemény kőtáblára vésett hideg betü . . . A világosság: a törvény . . . igaz; és ezt meg is kell tartani föltétlenül. De ha csak ezt vesszük, ezek a kőlapok agyonnyomnak minket; ez alatt az ember ugy érzi magát, mintha egy malomkövel nyakában az ár ellen kellene usznia. A törvény, a felsőbb akarat sokszor nyomasztó is lehet. Nehéz ilyen ideálizmusba beleállitani az embereket, nehéz azt mondani: „sötét a világ, a te sorsod vértanuság, vedd magadra ezt a nagy feladatot, ez van neked rendelve, ennek meg kell felelned, ha repedt harang is leszel, ha nem is lesz ezüstös csengésü a hangod". Ezt nehéz mondani, de még nehezebb elfogadni . . .

Nekem más fény kell a sötétségben: *az én fényem: az én Ur Jézusom,* akinek zúzott a keze, sebzett a lába,

aki kereszttel vállán jár s aki az emberi tragédiába annyi világosságot, világosabb meglátást, értelmet vitt bele. Azt mondja: *Testvérek, rólam vegyetek példát; én is keresztre feszitett vagyok, de én abba a kemény, bárdolatlan keresztbe, melyet annyian csak bitófának néznek, szellemet, értelmet hozok . . . értelmet!*

Az Istent nem értem; szeretem, imádom, szolgálok Neki, de folyton érzem, hogy én Öt nem értem. Nekem kell egy más kiadása az én eszményemnek s ez Krisztus. De az emberek most is olyanok, hogy ezt az inkarnált világosságot, ezt a testet öltött eszményt kérik, várják és mikor megérkezik, — ugy, mint mikor Megváltóként először megjelent a földön — félreösmerik, nem fogadják el, megfeszitik . . . .

Nem Napoleon, nem Cézár, nem Wagner, sem Michelangelo az Isten emberi kiadása, hanem az a keresztet viselő és a keresztbe világosságot, értelmet s bizalmat fektető Krisztus. Nekem bizalommal kell lennem az iránt, hogy az Isten össze nem tör engem; hogy nem abszurdum ez a keresztes élet; hogy minden viszontagságnak van értelme; hogy a szenvedésemért megkapom a kárpótlást egykor, hogy ha én látszólag vesztek is, mégis nyertes lehetek, mert amit a világ veszteségnek tart, azt én — az Irás szerint — nyereségnek tartom. A szük látókörü, nehézkes ember a fegyelmet, lemondást, önmegtagadást veszteségnek látja; annak tartja a szenvedést is. De én tudom, hogy a szenvedés által acélosabb leszek, — természetesen csak akkor, ha fölényes, krisztusi lélekkel viselem s igy tudom azt is, hogy ezáltal nyerek. Tudom, hogy az én szenvedésem érték, az én könnyem gyöngy, az én vércseppem korál, az én szivem nyögése motivuma a hősiességnek . . .

Minden imánkat ezzel végezzük: „Per Dominum

nostrum Jesum Christum", a mi Urunk Jézus Krisztus által. Végezzünk minden gyászt, sirást, küzködést is igy: a mi Urunk Jézus Krisztus által.

Csak egyféleképen szenvedhetünk, hogy az minket össze ne törjön: *a mi Urunk Jézus Krisztus által.* Igy győzelmesen kerülünk ki az élet malmából. Néha rettenetes kriziseken kell átesnünk, de kiálljuk őket: a mi Urunk Jézus Krisztus által. Ha árva és elhagyott is vagyok, de azért kitünő ember lehetek: a mi Urunk Jézus Krisztus által; ha egy elvált asszony is vagyok, de azért egy kitünő ember lehetek: a mi Urunk Jézus Krisztus által; ha családi életem szét is van dulva, de azért én mindig egy kifogástalan valaki lehetek: a mi Urunk Jézus Krisztus által; a csapások egész özöne zudulhat rám, de én mindezek dacára egy fölényes ember, egy bizó szenvedő lehetek: a mi Urunk Jézus Krisztus által. Mikor lelkünk tengelyei surlódnak, csepegtessük rájuk azt a krisztusi, illatos olajat: a bizalmat . . . A bizó ember szenved, de nem törik le, nem törik le. Ha bizom, fölülemelkedem az alacony világnézeten, nagyobb látóhatár tárul elém és ebben a felsőséges lelkületben megtalálom szenvedésem értékét, értelmét. Ez szükséges!

Nagy és nehéz dolog, hogy, ha az ember egy sulyos, lelki beteghez jön, eltalálja a helyes hangot. Értem Jób könyvét, melyben azt irja, hogy mikor barátai hallották, hogy beteg, eljöttek hozzá vigasztalni és látták sebekkel boritva kint feküdni az udvaron, nem tudtak szólni, csak nézték . . . Csakugyan, mit lehessen itt szólni, mikor egy ember künn a szemétdombon ül és rettenetesen szenved; mit lehessen itt szólni . . . ?

Minden Isten akaratából történik. Ha boldogságban uszom, az is; ha gyötrelemben vergődöm, az is. Sokat vár-

tam az élettől, de amim volt, azt is elvesztettem . . .: ez Isten akarata. Reményeim virágai szépen nyiltak, jött egy nagy dér — lefagytak . . .: ez Isten akarata. — Egy ember volt, már csak egyetlenegy, aki ugy egész szivből megértett és szeretett engem — meghalt . . .: ez Isten akarata. — Nagy célt, nemes célt tüztem ki magamnak és élethossziglan az ágyhoz vagyok láncolva: ez Isten akarata, Isten akarata. Akarod tudni, miért, hogy *miért*...? A te értelmed homályos. Ez első bünöd átka, ezt te vontad magadra . . . De te mégis csak morfondirozol, hogy hát miért is nem tudhatod, miért is nem? Vigyázz! Ez egy veszedelmes dolog . . . „Lesztek mindentudók, mint az Isten . . ." Ez *a kigyó* szava. Krisztus szava pedig: „Egy hajatok szála sem hull le Atyátok tudta nélkül." Uram, elég nekem ennyi is, elég! . . .

Van egy francia vers, mely szerint: ha az ember nézi, hogy mi volt a szenvedések előtt és mit hagyott el általuk, nem marad más hátra, mint egy nagy silentium, egy szent megadás, egy nagy, mélységes bizalom . . . És Krisztus azt a nagy bizalmat sugározza bele a mi szenvedésünkbe . . .

Nekem egy kis gyermeknek kell lennem Jézus nyomán . . . Nekem ugy kell utána járnom, mint az a kis csirke, mikor a kotló után szalad. Az én szegény, de értelmes s a sötétségben világosságot kereső lelkemnek is ugy kell utána tipegni; mindig csak a nyomában,— mindég csak a nyomában. *Ugy kell Őt követni, mint ahogy egy kis tipegő gyermek követi az édesanyját. Meg kell biznom szilárd hittel, gyanakvást nem ismerő gyermek-lelkülettel az én jóságos vezetőmben.* Ha valami hoz az ártatlan szenvedésbe értelmet, hát akkor ez az, ez a nagy bizalom. Hogy ha én elviselem a bánatomat, keservemet, lel-

kem sebeit, szivem zuzódásait bizalommal Krisztus iránt, ugy soha sem veszitem el lábaim alól a talajt, sőt mi több, mindig közelebb és közelebb érek, jutok ahhoz a fölséges célhoz, melyet Krisztus is a bizó szenvedés által nyert el.

Nézzétek, én azt gondolom: ahogy a levegő, amit beszivok, ez belém tartozik; ahogy szemembe beleszövődik a napsugár s ez belém tartozik,— hát a szenvedés is belém tartozik, de csak a bizó szenvedés, — a bizalmatlan szenvedésre a felelet: a revolver dördülése.

Jézus azért jött közénk, hogy példát adjon. Nem mondta: Nézzétek, ezen az uton menjetek, nehéz ut ugyan, de ne csüggedjetek, mert a boldogságra vezet; én Isten fia vagyok, engem a virágos ut illet meg, én majd azon megyek . . . Nem, nem! . . . Hanem azt mondta: „Lássátok, én ugy szeretlek benneteket, hogy életemet adtam értetek. Én aggódom a lelketekért, én féltelek titeket. Az adott irányt könnyen el lehet téveszteni, azért nemcsak mutattam az utat, hanem előttetek mentem, ösvényt tapostam számotokra; lépjetek a lábam nyomába, igy ti is oda juttok, ahol én vagyok . . .“

Én nem akarok sokat érteni abból, ami belém vág kányakarmokkal, a halál kaszájával, a végzetes balsors kegyetlenségével; nem sokat *érteni,* de sokat *bizni!* Nem sokat érteni, *de a nyomában járni, a nyomában járni . . .*

Sok, sok probléma van, amit nem lehet ésszel felérteni, — azt *tettel* kell megoldani. Az embereknek a szenvedés értelmére irányuló kutatásaira, vagy sokszor erőszakos feszegetéseire, a legjobb és legszebb felelet: a bizó szenvedés. *A bizó szenvedés a legnagyobb tett.*

Mennyien vannak ebben a szomoru időben, akiknek bizó szenvedésre van szükségük. Hányan vannak, akiknek ezen a világon legkedvesebbjeik a harc tüzébe mentek és

ők remélték, hogy visszajönnek, de azok nem jöttek vissza . . . Ez megtörtént és a régi állapotot helyreállitani — hiába — nem lehet! Ha egy élet el van rontva, azt visszafabrikálni nem lehet, az mindig csak egy *tört lant, egy repedt harang marad . . .Hanem bizalom kell ide, hogy hát én ezt a szenvedést az Urammal, Istenemmel együtt akarom elviselni , , , és akkor az én keresztemből egy mélységes értelem lesz . . .*

A parancsban, törvényben egymagában még nem találjuk meg a teljes megnyugvást. Mózesnek, dörgés, villámlás között kapott törvényei nekem még tulkemények; nekem szerető ajkak által suttogott lágy beszédre, édes biztatásra van szükségem. Az én párnám nem kőlap, hanem kebel. Krisztus keblén pihentetem az én elgyötört fejemet. Itt találom meg azt a mélységes megnyugvást, innen meritek erőt, hogy látván azt a sok perfidiát, derutságot, ez ne sujtson le s ne féljek, hanem bátran szembeállhassak, szembe nézhessek vele és erős akciót fejthessek ki ellene. „Bizzatok, én meggyőztem a világot! Bizzatok és ne féljetek; ne féljetek, bármi történjék: én veletek vagyok!“ — mondja Krisztus . . . Uram, a Te velünkléted, bennünkléted legnagyobb bizalmunk, ez ad nekünk erőt, bátorságot . . .

Ha már nagyon nyom a kereszt, nehéz nekünk az élet, nagyon rögös az ut, megcsendül az előttem járó Krisztusomnak biztató szava: Testvérem vagy, gyere velem . . . menjünk ketten, mint egy páros csillag . . . Együtt megyünk, együtt küzdünk s együtt győzünk . . .

Milyen nagy dolog az, ha valaki segit a szenvedőkön; ha valaki nagy részvéttel viseltetik azok iránt, akik vigasztalásért jönnek hozzá! Milyen szép dolog az, ha valaki az ilyen szerencsétlenekkel szemben meleg részvé-

tet, szimpátiát érez! Mit jelent ez a görög szó tulajdonképen: *szimpátia?* Szimpátia, (sympathia) annyit tesz, mint: együttszenvedés. A szenvedőkkel együtt kell érezni, együtt kell szenvedni. Ha valaki ilyen nagy és meleg szív missziójával jár a világban és lát ilyen hervadt, megtépázott embert: részvéttel, szimpátiával megy feléje; sürgető vágya, szenvedélye, hogy rajta könnyitsen.

Ha látok egy menyegzőt, örülök neki; de ha látok egy szenvedőt, az közelebb van hozzám, mint az a vőlegény — már ugy értve, hogy egyiknek is, másiknak is idegen vagyok — : és tetszik tudni, ez a szimpátia, ez az együtt-szenvedés. Az emberi szív már ugy van alkotva, hogy jobban vonzódik egy szerencsétlenhez, mint egy örvendőhöz. Ezt meg is akarjuk magunknak tartani. A lelket nem szabad lenyügözni. Az ember lábakon jár; a madár szárnyakon jár; a lélek pedig érzelmeken. A lélek affektusokon, hevületeken, gerjedelmeken száll; ezek nélkül nem bir haladni, nem bir *emelkedni.*

II. Az erkölcsi világnak is rengeteg sok sötétsége van és sokszor borzasztó, hogy milyen dolgokat kell látnunk. Miféle emberek vannak a világon! Micsoda *gaz*-emberek, micsoda *komisz* emberek, miféle *bestiális* emberek . . . ! Aki igy ismeri a világot, aki ezt már ugy megtapasztalta, az ugy érzi, mint hogyha mocsárlázba esnék, mintha betege lenne ennek a víziónak. Borzasztó csak nézni is ezeket a totaliter leromlott, ezeket az erkölcsiségükből teljesen kiforgatott, minden emberi érzésből kivetkőzött, morál nélküli embereket. Ez egy levegő, amely egészségtelen. Itt az ember haldoklik, nem él.

Egy olaszországi utamban a Tiberis mocsaras vidékein jártam. Nagyon egészségtelen ott a klima, betegeknek is néznek ki az emberek, az arcszinük valósággal zöldessárga, olyan, mint az olajbogyó. Megkérdezem az egyik

parasztembert, hogy hát hogy vannak, milyen itt az élet. Azt feleli: Si more, si more . . . „Haldoklunk, haldoklunk . . ." *Mi is ilyen* maláriás atmoszférában vagyunk kénytelenek élni. „Wir leben in einem immoralischen Dunstkreis" — s ebben a levegőben annak betege leszek. Hát mit tegyek? . . . Hát én is elhervadjak, valamiképen én is lemondjak a jóról, én is komisz legyek, én is korrupt ember legyek, letérjek az alávaló utakra s mondjam: most már minden hiába, ugyis mindegy! . . .? Ó, ez egy kereszt volna, mely nem vállat, hanem lelket nyom; egy igazi nagy, veszedelmes kereszt! mely ellen küzdened kell a te egész erőddel, a te egészséges lelkeddel... Küzdened kell! Az ilyen gondolatot ki kell söpörni, ki kell dobni innen bentről, tetszik tudni, mint a szemetet. Mélyen tisztelt Hölgyeim! Önök háziasszonyok, szoktak söpörni. És ugy-e a szemetet nem teszik el emlékül, azt nem szokás kitenni aranytálcán az asztalra, hanem azt kidobjuk a szemétdombra. A léleknek is igy kell söpörnie magában, ki kell dobnia magából azokat a rossz érzéseket, azokat a gyöngitő, erkölcstelenitő gondolatokat . . . Tisztaság, tisztaság! Dacára, hogy szemétdombok között lakom, én egy tiszta háziasszony vagyok és parfümmel, fenyőillattal, karbollal, lysoformmal, sőt puritán érzelmekkel felfrissitem, fertőtlenitem a lelkemet, különben beteg leszek. Ha szeptikus is a környezetem, ez nem változtat rajtam semmit, én nem engedek egy molekulát sem a magam erényeiből, *én kitartok a jóság mellett.*

Az Ur Jézus nekünk a bizó szenvedésre adott példát, de emellett példát adott a jóban való törhetetlen megmaradásra is. Nem csak *példát* adott, hanem *erőt* is adott hozzá. Önmagát adta. Krisztus szent teste és vére balzsam, mely megőrzi a lelket a feloszlástól; egy sze-

rum, mely megóv minket a tisztátalanság ragályaitól; ez egy hathatós injekció a rothadás ellen; egy páncélvértezet a külső támadásokkal szemben . . . Nézd Testvér, neked azt kell gondolni: vannak temetők, lápok, de vannak kertek, zöldelő mezők is; és én nem a *posvány*, hanem a *virág* után vágyom, én *folyton a jobbat, a szebbet akarom.*

Az isteni Megváltó azért *taposta* ki nekünk azt a keresztutat, azért nem kímélte lábát sem kőtől, sem tövistől, hogy mikor kevés a bizalom és nehéz, sáros hullámok törnek reám, ne hagyjam magamat ezektől lesujtani, beszennyezni, hanem mondjam: a keresztre feszitett Krisztus is tátorithatatlanul kitartott mindvégig, *hát én is kitartok!* Nem keseredem el a szenvedésben, nem rezignálok a sikertelenségben, nem fonnyadok el, ha egy durva ember brutalitásait kell elviselnem. Én azt mondom: Uram, *mindenki* a Te szolgád; a jó ember is szolgád, a galád ember is szolgád; az ördög, a halál is a Te szolgád. Vannak az Urnak fekete, szürke, fényes, virágos szolgái; hát én az Ő napsugaras, tisztalelkü szolgája akarok lenni . . .

Ha gyötrelmekben örlődik a lelkem, ha idegennek érzem magam ezen a világon s nem lelem a helyem, akkor fel kell néznem arra a keresztre, a kereszten függő, sebektől boritott Krisztusra s mondanom: „Te bizó szenvedő, Te törhetetlen lélek, szánj meg engem. Én is keresztre vagyok feszitve. Adj nekem erőt, hogy kitarthassak Melletted mindhalálig . . .“ Ami hü, az mindig kedves az Istennek. Kedves Neki az is, ha lelkem ragaszkodik Hozzá és nem szakad el Tőle s csak az Ő szavára figyel. Ha csak az Ő sugallatára hallgatok, dacára a sok vércse-sivitásnak és holló-károgásnak, mely körül vesz engem, Isten különös kegyelme fog kisérni.

Krisztus szenvedése által kiemelte az erkölcsi győzelmet; én az én szenvedésem által kiemelem a lelkem értékét. A csirának is meg kell repesztenie a magot; ez erőszakkal jár, de a csirázásnak nincs más módja. Aki szenvedni s a szenvedésben bizó, kitartó, hü tud maradni mindvégig, abban örök értékek jutnak győzelemre.

Ha szenvedek is, azért még mindig van célja az életemnek, de csakis ugy, ha lelkem ki tudja magát a lenyügöző, földre sujtó gondolatokból emelni, ha föl tudom fogni a kereszt mélységes értelmét s bármely körülmények között is mindig hü tudok maradni.

III. A harmadik sötétsége a világnak, amely talán nem olyan fekete, mint a két előbbi: az a lelki-állapot, az a sajátos öntudat, amely mindig vajudik, az a belső szárazság, tele sötétséggel, lapossággal, erőtlenséggel, gyávasággal; tele pesszimizmussal, kedvetlenséggel, életuntsággal. Az ilyen ember olyan, mint egy repedt fazék, melynek kifolyt a tartalma; olyan, mint egy elnémult harang, melynek kiesett a nyelve, nem szól . . .

Aki akar lelki életet élni, aki akar magában lelki életet nevelni, az ne akadjon meg azon, hogy hát ilyen igavonó állat legyen az ember . . . Hogy hát ilyen homályos, amit mi világosnak láttunk; ilyen vulgáris az, amit mi kiválónak mondtunk; ilyen hideg az, amit mi melegnek éreztünk; hogy ilyen üres az élet, melyet mi olyan tartalmasnak gondoltunk. Igen, üres. De csak azért üres, mert kevés benne a Lélek. Ezt a nagy ürességet csak a Lélek birja kitölteni; ebben a hidegben csak Ő bir minket fölmelegiteni; azt a közönségességet csak Ő birja nemessé varázsolni; ezt a feneketlen sötétséget egyesegyedül csak a Lélek birja megvilágitani.

Mi nyögünk az alatt, hogy magas célokról fanta-

ziálunk és mégis csak lent maradunk; beszélünk nagy dolgokról és élünk kis életet; folyton álmodunk ideálokról és a reális életet folytatjuk; örökké remekműveket látunk és mindig csak vályogvetés a mi mesterségünk. *Ez is kereszt, nagy kereszt!* Mit kell erre a keresztre felemelnem? . . . Hidd el nekem, hogy te mindennap egy jobb ember vagy, ha az Isten szolgálatába állasz és derüben, boruban készséggel teljesited az Ő akaratát. Nem kell neked palota, elég egy kis nádfödeles ház; nem kell neked nagy karriér, elég neked a főzés, mosás, varrás; nem kell neked cimer, predikátum, elég neked Jézus, Mária, József szent neve . . . Képzeld magad ebbe a helyzetbe és mondjad: le akarom győzni az élet akadályait azzal, hogy isteni szándékom van a legkisebben is. Lehet ezt? Nem csak lehet, de *kötelesség*. Egyszerü, közönséges életkörülmények között is lehet krisztusi életet élni. Igy csinálunk életkedvet magunknak. Ezt folyton hirdetem, mert erre van a legnagyobb szükség. Nézzünk bele gyermekszemmel a világba, a fénybe, a vidámságba, ködbe, sötétségbe; legyünk igénytelenek s ne veszitsük el kedvünket. De kell, hogy ez a kedv ne csupán villám legyen, mely szétszakitja az érthetetlenség fekete felhőit, hanem napsugár is, mely világit, melegit, éltet.

Krisztus király volt; Neró is. Krisztusnak koszoruja tövisből van fonva; Neró koszoruja rózsa. Krisztus országa fényben uszik, benne örök ünnep van, öröm s boldogság ... Neró országa sárban fetreng, ünnepei az orgiák, az örömet, boldogságot a kicsapongások, dorbézolások képviselik . . . Nem az a döntő, hogy valaki ácsmester fiának született, vagy császárnak; nem a ruha teszi az embert, hanem a *belső tartalom*. Nem a keret teszi, a kép teszi; *te magad*, a te egyéniséged, isteni lelked értéke teszi.

Ebben hinned kell! . . . Milyen sokban kell nekünk hinni! A hit hoz lelkünkbe dagályt; különben sekély marad s nem jöhet ide tengeralattjáró, sem gőzhajó. A hit tart, erősit, emel bennünket. A hit változtatja a bünöst nemesebb emberré; a hit teszi a nemes embert szentté; a szent a hit által tesz szert a békés boldogságra s a hit által jut be a mennyországba.

Nekem hinnem kell, hogy bűneimet megbocsátja az Isten; ezt nekem hinnem kell és én hiszem is s ezért képes volnék meghalni, oly biztos vagyok benne. Nekem hinnem kell, hogy az Isten szeret, ezt letagadni nem lehet. — Nekem hinnem kell, hogy a keresztjeim, azok krisztusi keresztek. — Nekem hinnem kell, hogy Istennek, mikor szenvedést bocsájt rám, egy nagy szándéka van velem, jóllehet, én ezt még nem értem, nem értem. — Nekem hinnem kell, hogy ez a sötétség, ez az értelmetlenség, ez nem örök, hogy annak vége lesz; nekem hinnem kell, hogy ez élet után kezdődik egy másik élet, az az igazi, az a tulajdonképeni élet; nekem hinnem kell, hogy a köznapi foglalkozásokat is krisztusi szellemmel végezhetjük . . . Lássátok, ez az emelő hit; aki ezzel dolgozik, az okvetlenül boldogul.

Édes Testvérem! ne mond nekem azt, hogy te ilyen, meg olyan hajótörött vagy, hogy belőled már csak egy roncs maradt, hogy te már nem birod tovább az életet, hogy ezen a világon többé boldog ugy sem lehetsz stb. stb. Jaj, de nagy tévedés, jaj, de nagy tévedés! *Ha valaki teljesen boldogtalannak érzi magát, ennek ő az oka, higyjétek el; mert én ezt nemcsak hogy ugy mondom, hanem már annyiszor megtapasztaltam!* Mindenki a maga életének müvésze. Igen, én müvésze és nem dillettánsa akarok lenni az életemnek. Ez a mi müvészetük elsősorban

abban áll, hogy minden körülményhez hozzá tudjunk illeszkedni, — ugy mint a kameleon szinben hozzáilleszkedik környezetéhez;— abban áll, hogy az élet bármelyik zónájában akarjunk akklimatizálódni. Tudni kell lelkünket a hangmegadó instrumentum után hangolni, különben bántó diszharmónia jön létre; mert hisz' ugyebár, sokszor ugy fordulhat a kocka, hogy mi, kik azelőtt parancsoltunk, most engedelmeskedni tartozunk. Ha elkényeztetem magamat, ha egy elpuhult, ösztöneinek engedő ember vagyok és csupa szubtilis érzelmekből, vagy pedig szép, de finnyás, törékeny anyagból épitem lelkem házát, ugy természetes, hogy az első nagyobb katasztrófánál összedül. Szilárd fundamentum, erős váz, vasbeton . . . ez kell nekem. Ha lelkem egy szép kristály-szelence, egy fényes szappanbuborék, mi lesz velem; mi lesz velem? . . .

Te vagy a lelke a világnak: ember, a te világodnak elváltoztató lelke. Bizzál az erődben, higyj a müvészetedben!

A lélek talaját folyton munkálni kell. Irtsátok a gazt, forgassátok a rögöt, hintsétek a jó magot . . . ! Kell felszakitani a hantot, ha vetni akarsz bele. Ezzel a nagy hittel kell belevágnod a te kérges lelkedbe, akkor lesz tavaszi szántás, akkor lesz termés, kenyér, élet . . . akkor élsz igazán, ha igy teszel . . .

Istenem! segits meg engem és mindnyájunkat, hogy a szándékunk közösségében megértsük egymást! Azt szeretném, hogy Kegyetek megértsék, amit mondok s belemélyedjenek ezekbe a gondolatokba, higyjenek képességeikben s megértsék az életet. Kérem hát:

1. ugy-e nem akarunk csak szenvedők lenni, hanem *bizó* szenvedők, a mi Urunk Jézus Krisztus által;

2. akarunk hüségesen *kitartók* lenni s nem akarunk az élet botrányköveibe botlani; nem akarunk sokat érteni, hanem sokat bizni;

3. hiszünk abban, hogy minden, ami velünk történik, Isten akarata; és végre:

4. hisszük, hogy mi vagyunk életünk művészei, hogy lelkünk erős akarata, jószándéka egy hatalmas erő, egy teremtő hatalom.

Akinek ilyen hite van, az megtalálja önmagát, boldogságát . . .

Ugye a repedt harangokat nem lehet drótozni, azokat meg kell olvasztani, át kell önteni. *A repedt lelkeknek Isten a megolvasztója.* Higyjünk abban is, hogy Istennek ez a nagy hatalma van.

Gondoljuk, hogy hiszen én egy harang vagyok, nekem lengeni kell, csengeni kell . . . Hogyha a földön van a harang, nem szól . . . fel kell emelni, meg kell lendíteni; ha a lélek lent van, nem sokat ér, hanem ha azt felemelik nagy hitben s meglendítik erős akarattal: megszólal, *ünnep* lesz, vasárnap lesz köznapon is és *öröm* lesz s megint kedv lesz és *bizalom!* . . .Erre is azt mondjuk: amen, ugy legyen . . . De aztán *igazán ugy legyen!*

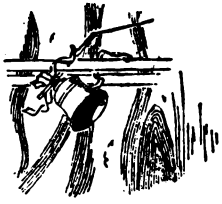

TARTALOM:

Első beszéd. „Jöjjetek hozzám...“ . . 5
Második beszéd. Ami könyvben van, az betü 22
Harmadik beszéd. „Pax vobis, ego sum...“ 39
Negyedik beszéd. Légy hüséges mindhalálig 52
Ötödik beszéd. A repedt lelkeknek Isten a megolvasztója 67

Zlinszky István és Társa nyomdája,
Arad.